

3695/7
DISSERTATIO THEOLOGICA,

QVA

BARBARIEM MEDII
AEVI, IN CONTEMPTU
SCRIPTURAE S. CON-
SPICVAM,

VETERIS ECCLESIAE RELIGIONI,
PARITER AC DIVINAE VOLVNTATI,
ADVERSAM,

P R A E S I D E

IOHANNE GVILIELMO IANO,
S. THEOL. D. ET P. P. ALVMNORVMQVE
REGIO-ELECTORALIVM EPHORO,

A. D. IV. FEBR. A. R. G. MDCCCXXI

PVBlice EXCVTIENDAM PROPONIT,
POTESTATEM PRIVATIM DOCENDI THEOLOGIAM
IMPETRATVRVS

BERNHARDVS WINCKLER,

LIB. ART. MAG. ET ORD. PHIL. ASSESSOR.

VITEMBERGAE PRELO CREVSIGIANO

QVA

THE ABLEMAN

ALVA, ENJOY

SECRETARY'S OFFICE

VETERANS' COLLEGE

PARTIAL ACCOUNT

ALVA

ALVA

JOHANNES GUTTENBERG

RECTOR OF THE UNIVERSITY

A.D. 1468

TABLE OF CONTENTS

TO THE STUDENTS OF THE UNIVERSITY

IMPETUS

BERNHARDUS WINKLER

LIB. 100. THE ASS. FOR

CELEBRATION

Staatsbibliothek
München

PRAEFATIO

Non male iudicat Claudius Fleurius, (a) hodierno Galliae regi Ludouico XV a sacris, certis quibusdam seculis proprium quasi gustum fuisse, per omnia illorum opera diffusum. Ita quicquid ex ueteri Graecia nobis restat, solidum esse, dicit, elegans, et exquisitum, siue spectes aedificia, siue statuas, siue nummos, omnia scriptis Homeri, Sophoclis, Platonis, Demosthenis, respondere: contra ea nihil simile reperiri in omnibus, quae de seculis casum imperii secutis, ad nos peruenerunt. Tunc nimirum in pretio fuisse aedificia illa Gothica, minutis et inepte laboriosis artificiis deformata potius, quam ornata, quae nemo, artis peritus, sine fastidio intuetur: tunc compositas esse rudes illas fabulas Romanenses, quarum specimina extant apud Fauchetum, in Historia poeseos, tunc floruisse scriptores illos ineptos, ac lutulentos, Ioinuille, Ville-Hardouin, eorumque similes. Pari modo inter Theologos primas tenuisse doctores scholasticos, Albertum, Magni, Scotum, subtilis, alios *Irrefragabilis*, *Illuminati*, *Seraphici*, *Resoluti*, *Vniuersalis*, et similibus elogiis, quasi propriis, cohonestatos, et admirabiles, (b) donec seculo XV. bonae literae, sensim paulatimque restitutae, barbariem, tota Europa regnan-

A

regnantem, dissiparint. Vtinam uero barbaries ista, et corruptus, quem uir doctus medio aeuo tribuit, gustus, intra aedificia Gothica, fabulasque Romanenses, aut alias artes profanas, se continuisset, et non ipsam quoque religionis sanctitatem uiolasset! Seculum illud, quo Sospitator noster optimus maximus coelestem doctrinam generi humano annunciauit, et per Apostolos suos annunciari iussit, a bonarum artium flore, omnisque elegantiae studio, *aureum* cognominari solet. Et sane religio quoque, eo tempore a Christo tradita, et in sacras literas relata, uere aurea, imo omni auro pretiosior est. (c) Sed prouti flos ille antiquus linguae Latinae et Graecae, pariter ac ceterarum artium liberalium, progressu temporis exaruit: ita etiam religionis puritas et integritas, posteriori aetate, labefactata est. Qui ueteris elegantiae Romanae uestigia ex antiquis lapidibus eruunt, intra eius fere temporis monumenta subsistunt, quae barbarorum incursiones in imperium Romanum antecesserunt: cum sequior aetas nihil in hoc genere admirandum, nihil uisu, uel explicatu dignum offerat. Vnde non immerito eruditissimus ordinis Benedictini monachus, Bernhardus Montfaucon, in magno et laborioso opere, quo nuper antiquitates Romanas colligere et explicare aggressus est, tempora Imp. Theodosii iunioris industriae suae metam constituit, et huius columnam, Imp. Theodosii M. uictorius dedicatam, nitori et elegantiae Romanae

manae colophonem imposuisse, affirmat. Similiter qui antiquae rei nummariae studio ducuntur, in colligendis Imperatorum Romanorum nummis non facile ultra tempora Heraclii, quem ineunte seculo VII. imperasse, constat, progrediuntur, et in hac quoque periodo nummos imperii florentis, quod ab Augusto, usque ad finem seculi III extenditur, ab iis, qui post casum et prolapsionem imperii cusi sunt, tanquam politiores, distinguunt. (d) Eadem fere tempora religioni Christianae secunda, uel aduersa, fuerunt. Nam ut haec tribus prioribus a Christo nato seculis maxime floruit, ita postea iam nutare, seculo autem VII multo apertius ab antiqua fide atque integritate deficere, et barbariei situm contrahere coepit. Scilicet ex quo Bonifacius III, et consequentes Pontifices Romani, uaticinium Gregorii M. antecessoris sui, A. DCIV. defuncti, de praecursore Anti-Christi, arrogata sibi appellatione pariter ac potestate Episcopi Oecumenici, impleuerunt, (e) auctoritatis humanae praeiudicium magis magisque inualuit, et plerique ueritatem religionis Christianae non iam Christi, sed hominum, et inprimis affectati illius uicarii, decretis metiri assueuerunt: id quod omnis, quae religionem Christianam contaminauit, barbariei uerissima origo, et praecipuum fundamentum est. Barbarum enim hoc loco uocamus illud, quod a regulis alicuius disciplinae, uel artis, enormi ac sensibili plane modo, deflectit.

ctit. Talem regulam, eamque unicam et certissimam, religioni praestat Verbum Dei. Quanto fidei ac uitae cum eo consensio pulchrior, ac beatior, tanto deflexio ab eodem deterior atque exitiosior est. Itaque barbariem medii aevi, in rebus ad religionem spectantibus, cuius magna pars hodieque, proh dolor! remanet, penitus excussuri, a contemtu illo et neglectu Scripturae Sacrae primordium capiemus. Habebit diligentior illius barbariei, ex uero fonte suo deductae, consideratio hoc commodi, ut id, quod in religione uere antiquum est, a barbaro et obsoleto, quod speciem antiquitatis mentitur, tanto clarius cautiusque dignoscatur. Nam qui religionem ex antiquissima sacrarum literarum auctoritate restitutam, prae ea, quam ab aliquot seculis per manus traditam acceperunt, solo nouitatis nomine, aspernantur, et abrogatam cupiunt, idem mihi facere uidentur, ac si quis templum opere Corinthiaco, uel Romano, recens exstructum, ueterisque elegantiae aemulum, nouitatis obtentu, diruendum statueret, propterea quod operi Gothico *πατροπαράδοτω* non respondeat. Talis erat illa Cotta, apud Ciceronem (f) pertinacia, ex ea opinione, quam a maioribus accepisset, de cultu deorum immortalium, se ullius oratione, aut docti, aut indocti, motum iri, negantis. At meminisse decebat, non omne antiquum, sed antiquissimum quodque, et ex primo ueritatis fonte haustum, uerissimum esse.

(a) Fleury

(a) Fleury dans l' *Histoire Ecclesiastique* T. XVII. discours V. p. XXXIV. Or c' est une observation ueritable, qu'il regne en chaque siècle un certain goût, qui se repand sur toutes sortes d' ouvrages. Tout ce qui nous reste de l' ancienne Grece, est solide, agreable, et d' un goût exquis : les restes de leurs bâtimens les statues, les medailles, sont du meme caractere en leur genre que les ecrits d' Homere, de Sophocle, de Demosthene et de Platon : Par tout regne le bon sens et l' imitation de la plus belle nature. On ne void rien de semblable dans tout ce, qui nous reste depuis la chute de l' empire Romain, iusques au milieu du quinzième siècle, où les sciences et les beaux arts ont commencé a se relever, et à dissiper les tenebres, que les peuples du Nort avoient repandues dans toute l' Europe.

(b) Fleury d. l. les titres magnifiques, que l' on a donnez a quelques uns de ces docteurs, ont impose aux siècles suivans ; On a dit Albert le Grand, comme s'il etoit autant distingue entre les theologiens, qu' Alexandre entre les guerriers. On a nomme Scot le docteur Subtil. On a donne a d' autres, les epithetes d' Irrefragable, d' Illuminé, de Resolu, de Solemnel, d' Universel ; Mais sans nous laisser eblouir par ces grands titres, voyons, s'ils ne montrent point le mauvais goût de ceux, qui les ont donnez, plutôt que le merite de ceux, qui les portent : jugeons - en par leurs ouvrages, nous les avons entre les mains : pour moi j'avoüe, que je ne vois rien de grand dans ceux d' Albert, que la grosseur, et le nombre des volumes. Souvenons nous, que ces theologiens vivoient dans un tems, dont tous les autres monumens ne nous paroissent point estimables, du moins par raport a la bonne antiquité. Du tems de ces vieux Romans, dont nous voyons des extraits dans Fauchet : du tems de Joinville, & de Ville - Hardouin, dont les bistoires, quoiqu' utiles et plaisantes, par leur nayveté, nous paroissent si grossieres.

(c) Plat. CXIX, 72. et 127.

(d) vid. Ioberti Science des medailles, Instruct. I. p. 7.

(e) vid. Heideggeri Hist. papatus periodi III. §. 37.

(f) Cic. lib. III. de Natura Deorum. C. II.

I.

DVm barbaries et corruptus gustus medio aevo tribuitur, nemo putet, uel siderum positu, (a) uel fato, uel singulari quodam diuini Numinis consilio, rerum naturam, aut uim intelligendi iudicandique in hominibus illius temporis, ita immutatam fuisse, ut, quae uera, bona, ac pulchra sunt, minus, quam olim, perspicere, et a falsis, uitiosis, atque ineptis discernere potuerint. Non sane coeli uel siderum motui, sed hominum culpa, labes illa adscribenda est, eorum praecipue, qui magnam in aliqua arte, uel disciplina, auctoritatem consecuti, aliis uel institutione, uel exemplo, uiam praemonstrarunt. Speciatim religionis barbariem, et corruptum, ut sic loquar, gustum induxerunt illi sacrorum antistites, et doctores publici, qui Scripturam S., unicam religionis normam, uel plane neglexerunt, uel propter ignorantiam, non recte intellexerunt, uel propter animi peruersitatem, *ἰδίᾳ* quadam *ἐπιλύσει* corruptam, auaritia et ambitioni suae subseruire, uel inuitissimam, coegerunt.

(a) Nota est illa Vanini, Cardani, aliorumque, temeritas, qua non modo artium periodos, et imperiorum uicissitudines, sed ipsius etiam religionis mutationes a certo siderum positu deducunt. Nam ille, in Dialogis suis, fidei Christianae ortum, Iouis cum Sole coalitioni adscribit, interitum ex Iouis cum Saturno coniunctione auguratur; hic, in libro de supplemento Almanaci C. XXII. religionem Christianam à Ioue et Marte uim suam habere, affirmat, et in libri secundi de rerum uarietate C. XI. legem Christi anno 1800. mutatum iri, hariolatur, eadem uanitate, qua ipsius Christi, Sospitatoris nostri, uitam, doctrinam, actiones et mortem, geniturae eius respondere, nugatus est, in commentario ad Ptolemæi de astrorum iudiciis lib. II. cap. IX. leg. quae contra istos disputant Hugo Grotius Lib. IV. de Verit. Relig. Christ. §. XI. Christianus Kortholdus in Pagano obtrectatore Lib. XIV. cap. VI. et D. Io. Frid. Mayer in Dissert. III. utrum fata religionum, regionum et urbium pendeant ab astris.

II. Si,

II.

Si, quo speciatim tempore barbaries religionem contaminare coeperit, requiras, non multum aberrare uidentur, qui epocham eius, in Occidentali praesertim Ecclesia, a barbarorum Septentrionalium incursionibus in Romanum imperium repetunt. Vt enim hi partim paganae, partim haereticae, superstitioni addicti, ac praeterea bellis, caedibus, et rapinis potius, quam pacis artibus, assueti erant, ita literas ac religionem, una cum sinceris et idoneis eiusdem doctoribus, opprefferunt. (a) Etsi uero ipsae illae gentes barbarae, in Italia, Gallia, Hispania aliisque prouinciis Romanis, rerum potitae, progressu temporis religionem Christianam amplexae sunt, tamen mores barbaros non illico mutarunt, quod ipsius regis Clodouaei, et filiorum eius, exemplo domestico, laudatus Fleurius (b) demonstrat. Itaque ab hoc tempore rarissimi fuerunt principes, qui aliquem literarum studiis honorem haberent, nedum praemiis ea alerent, aut excitarent. Praeterea ut nullum exemplum efficacius, quam regum et principum, alios mouet, ita illorum imitatione subditi quoque parum de solidiori doctrina laborarunt, atque adeo ignorantia, errorum et superstitionis mater foecundissima, latius indies grassata est.

(a) Testimonium eius rei luculentum perhibent Agatho, Papa Rom. et CXXV. Episcopi, in concilio Romano, anno DCLXXX. cum illo congregati. Cum enim Imperator Constantinus Pogonatus, ex Occidentalibus Episcopis, ad concilium VI. Oecumenicum mitti, postulasset, *uiros uitae integritate, et scientia Scripturarum praeditos* (πρόσωπα βίῳ τε καὶ εἰδήσει πάντων γραφῶν πλούχοντα) illi, in literis, quas legatis, ad Synodum VI. missis, tradiderunt, respondent: *non aestimamus quenquam temporibus nostris reperiri posse, qui de summitate scientiae gloriatur: quandoquidem in nostris regionibus diversarum gentium quotidie aestuat furor, nunc confligendo, nunc discurrendo, et rapiendo. Vnde tota uita nostra sol-*
licitu-

licitudinibus plena est, quos gentium manus circumdat, et de labore corporis uictus est, eo, quod pristina Ecclesiarum sustentatio, paulatim per diuersas calamitates deficiendo, succubuit, et sola est nostra substantia fides nostra. Haec est perfecta nostra scientia, ut terminos catholicae et Apostolicae fidei, quos usque adhuc Apostolica sedes nobiscum et tenet, et tradit, tota mentis custodia conseruemus. En iam nouum fidei et religionis fundamentum in Ecclesiam inuectum, non scripta amplius Prophetarum et Apostolorum, quod sacrae literae commendant, Ephes. II, 20. sed traditionem Ecclesiae Romanae, qualem Christus in Phariseis repudiat, Marc. VII, v. 7. 8.

(b) Fleury Hist. Eccles. Tom. XIII. Disc. IV. p. 13.

III.

Quae mala occidentali Ecclesiae et imperio a barbaris septentrionalibus illata sunt, eadem Christianis orientalibus per Scytharum, nominatim Bulgarorum, Russorum etc. maxime uero Arabum Mohamedanorum, incursiones acciderunt. Nam ab eo tempore, quo prouinciae orientales aliae a Saracenis occupatae, aliae continuis bellis uexatae sunt, magna in utrisque extitit eruditorum uirorum inopia. Silebant uidelicet inter arma Musae, et praecipue iugo Saracenicis pressis, nec animus idem, ac olim, erat in literas, neque pars studiorum commoditas. Iam supra animaduersum est, linguam Graecam, post Heraclii tempora, sensim intercidisse. Cuius mutationis causa non postrema fuit, quod Arabica lingua praeualeret, et uicti ad sermonem pariter ac mores gentis uictricis sese accomodarent. Quae res studia, potissimum Theologica, multo difficiliora reddidit. Cum enim sacri, pariter ac ecclesiastici ueterum doctorum, libri plerique omnes Graece scripti essent, hos aut Arabice uerti, aut linguae Graecae notitiam magno labore comparari, necesse erat. In communi igitur melioris doctrinae neglectu, paucissimi inuenti sunt muneribus sa-
cris

cris idonei, et controuersis, quae de religione subinde oriebantur, recte diiudicandis pares. Ipsi praeterea Imperatores Christiani, qui in Oriente non exiguam sacra moderandi potestatem habebant, muneribus illis, ac praecipue Patriarchatui Constantinopolitano, non semper optimos et dignissimos quosque, sed rationibus et cupiditatibus suis obsequentissimos, praeficiebant. Quo factum est, ut religio, fere pro illorum studiis, mutaretur, et modo haec, modo contraria, factio emereret, aut caderet. Luculentum huiusmodi conuersionis exemplum praebet historia imaginum, quarum cultus, tanto priorum seculorum consensu damnatus, tam seueris superiorum Imperatorum edictis repressus, unius temerariae ac impotentis foeminae studio, tam subito introductus, publiceque sancitus est. Cum enim Irene Augusta, iconolatriae, pro muliebri ingenio, dedita, rerum potiretur, omnes sacrorum antistites illam repudiantes, aut ad diuersas partes traduxit, aut a publicis certe consiliis submouit et exclusit, ac homines plebeios, sacrarum literarum rudes, ineptos, et nulla re alia, quam iconolatriae studio, aut quiduis saltem, in causa religionis, approbandi facilitate commendabiles, in illorum locum substituit, uel subornauit. (a) Huiusmodi episcoporum delectu constitit famosa illa synodus Nicena II, uulgo Oecumenica VIII, quae controuersiam de imaginum adoratione, ad nutum Irenes, ipsa sessione I, prius decidit, quam diiudicauit, hominibus, inquam, *idiotis, uilibus, imperitis, ad tantam causam infirmis etc.* quales sese esse, aliqui illorum (b) ipsi profitentur. Hi, cum semel adorationem illam idololatricam sanciuissent, eam, ratiunculis misere contortis, (c) asseruerunt. Nam partim oracula sacra in alienissimum sensum torserunt, partim Patrum sententias deprauarunt, partim ad obscuros librorum apocryphorum, siue suppositorum, riuulos se receperunt, et praecipuum

puum denique causae suae praesidium in fictis imaginum miraculis et fabulis, plusquam anilibus, posuerunt, atque adeo publicum barbariei, in Ecclesiam orientalem inuectae, testimonium et exemplum praebuerunt. (*d*)

(*a*) Leg. Spanhemii Historia Imaginum Sect. V, et VI.

(*b*) In actis Nicenis, et apud Anastasium, a Baronio, ad annum 785. num. VI. citatum.

(*c*) Sessione IV, V, et VI.

(*d*) Tam olim id animaduersum, ac notatum est, in Capitulari Caroli M. synodi Francofurtanae consensu approbato, ubi patrum Nicenorum argumenta *ex Scripturis detorta, ex patribus imperite producta, ex apocryphis eruta, friuolis exemplis, historiis, fabellis, ratiocinatiunculis, nixa, absurdissima, dementissima, insanissima, risu digna, ignauia obsita, ratione et sensu carentia*, passim uocantur. Iudicia illa collegit, et ipsa exemplorum inductione comprobauit, Spanhemius, in Historia Imaginum Sect. VI. §. IX. X. XI. seqq.

IV.

Interea tamen, quae de epocha illa barbariei, in Ecclesiam illatae, dicuntur, non ita accipienda sunt, quasi omnes errores et superstitiones simul uno tempore irruerint. Nam sensim paulatimque inualuerunt, et aucti sunt, prout ueteris doctrinae ac disciplinae melioris custodes magis magisque defecerunt, eo fere cum discrimine, ut quo longius seculum quodque ab aurea Christi et Apostolorum aetate distat, et quo propius a felici illa literarum pariter ac sacrorum retributione abest, tanto foediorum in utrisque faciem referat. Sicut uero obscurissima etiam mediæ æui secula nonnullos saltem scriptores ueteris elegantiae imitatores ac aemulos tulerunt, ita neque religionis corruptio tam uniuersalis unquam fuit, ut non aliqui subinde antiquae ueritatis, ex sacris literis deductae, aestumatores, testes, ac uindices resurgerent, qui publicam aetatis suae calamitatem non sine lacry-

lacrymis agnoscerent, et communis mali emendationem ardentissimis uotis desideriiisque exoptarent. (a) Neque dubium est, quin multo plures huiusmodi testes omni tempore exstiterint, quam quorum notitia, uel monumenta quaedam, ad nos peruenerunt, Deo magis, quam hominibus, notiperinde ut Eliae temporibus, qui sibi solus ex omnibus ueri Dei cultoribus superesse uidebatur, Deus septem millia, h. e. maximam multitudinem conseruarat eorum, qui genua sua non flexerant Baali: (b) quamuis illi, qui rerum apud Israëlitas potiebantur, qui maximam partem constituebant, qui de religione publica, per leges ciuitatis stabilita, gloriabantur, foedissima idololatriae barbarie laborarent: sic, inquam, medii quoque aevi corruptelis religionem Christianam obscuratam quidem et suppressam, minime uero penitus extinctam fuisse, affirmamus.

(a) Exempli loco sit uenerabilis Beda, qui seculo VIII, Expositionis allegoricae in Samuelem lib. IV. cap. II. *uideat*, inquit, *lector*, *nec, sine lacrymis rem lacrymis dignam contempletur, quantum Ecclesiae status ad peiora quotidie, uel, ut mitius dicam, ad infirmiora gerenda deuoluatur.* Idque se praefari, addit, *non, quasi non et hodie existere, multosque semper extituros, perfectos in fide et ueritate, credat, sed quod maxima in parte uideat, iam iamque instare tempora olim praedicta.* Taceo similes Alcuini, Hincmari, Gerberti et aliorum, quos recensere longum esset, querelas, in catalogos testium ueritatis relatas. Ac ne quid ab his fortasse studio partium datum esse, putes, accipe, quid inter ipsos Romanenses, iconolatriae defensores, Cl. Fleury de actis et probationibus illis Nicenis iudicet: *les actes de ce même concile, sont une preuve de la decadence des études par le grand nombre d'histoires douteuses, pour ne pas dire fabuleuses, et d'écrits suspects qui y sont cités, et qui montrent, que les Grecs n'étoient pas meilleurs critiques que les Latins,* dans l' *Historie Eccles.* tom. XIII, Disc. IV. p. 25.

(b) 1. Reg. C. XIX. 18.

V.

Communem hujus calamitatis et barbariei fontem fuisse, diximus, neglectiorem Scripturae S., lucis illius ad

inueniendam salutis uiam necessariae. (a) Hinc nimirum ortae sunt *ψευδοδιδασκαλία* καὶ *αἱρέσεις ἀπωλείας*. (b) Elegans est eruditi cuiusdam uiri (c) obseruatio, praecipuam causam, quamobrem seculo VII, superstitione Mohamedana apud Arabes potissimum, nomini licet Christiano iam addictos, tam stupenda subito ceperit incrementa, eam fuisse, quod soli inter eius temporis Christianos sacras literas in linguam suam uersas non habuerint, atque adeo fundamento religionis Christianae destituti, insidiis mali genii, sectam cupiditatibus carnalibus blandientem, nouae reuelationis obtentu, offerentis, praeter ceteros expositi fuerint. Nam Graeci, Syri, Coptae, Armeni, Abysfini, et alii, quibus eo tempore Scripturam sacram in lingua uernacula legendi audiendique potestas erat, nequaquam tam facile sectae illius contagio laesi sunt. Ita sacrorum fontium ignoratio Anti-Christo Orientali fores et fenestras aperuit. Eadem Anti-Christo Occidentali, eodem fere tempore manifestato, locum fecit, et latius deinceps grassandi potestatem concessit. Id quomodo factum fuerit, et qua ratione lux illa sacrarum literarum sensim occultata et suppressa fuerit, operae pretium uidetur paulo accuratius demonstrare.

(a) 1. Petr. I. vers. 19.

(b) 2. Petr. II. vers. 1.

(c) Maturini Veissierii de la Croze, in animaduersionibus de Mohamedismo (Reflexions sur le Mahometisme) inter dissertationes historico-Criticas uarii argumenti. T. I. p. 16.

VI.

Primam occasionem, qua laicis potissimum, siue hominibus indoctis et plebeiis, in occidentali Ecclesia, usus Scripturae S. ereptus est, praebuit linguae Latinae, per gentium barbararum incursiones modo dictas, corruptio et non diuersas dialectos, imo nouas linguas, Italicam puta, Galli-

Gallicam, Hispanicam, reliquas degeneratio. Cum enim illa tali modo uernacula esse desiisset, nec uersio biblica Italica, quae Ecclesiae occidentali quondam uernacula erat, nec sacra publica, Latine peracta, uulgo amplius intelligebantur, imo et sacerdotum quorundam rudiorum captum superabant. (a) Hinc illa rerum sacrarum ignorantia existit, de qua multae passim querelae leguntur, praecipue in constitutionibus regum Francorum ecclesiasticis, ut qui, inde a Caroli M. tempore, praeter ceteros de retinenda, et, sicubi collapsa fuerat, restituenda ueteri disciplina solliciti erant. (b)

(a) Leg. Vsserii Historia dogmatica de Scripturis et sacris uernaculis cap. IV.

(b) Ita Concilium Valentinum III. anno 855. habitum, canone XVIII. literarum studia, uel hanc ob rationem, commendat: *quia ob huius studii longam intermissionem, pleraque ecclesiarum loca et ignorantia fidei, et totius scientiae inopia inuasit, et concilium apud Saponarias, anno 859, habitum, canone X, scholas sanctarum scripturarum, et humanae quoque literaturae, constituit, unde annis praecedentibus per religiosorum Imperatorum studium, magna illuminatio ecclesiae et eruditionis utilitas processit. Additur: deprecandi sunt pii principes nostri, et omnes fratres et episcopi nostri instantissime commonendi, ut ubicunque omnipotens Deus idoneos ad docendum, id est, fideliter et ueraciter intelligentes donare dignatur, constituantur undique scholae publicae: scilicet ut utriusque eruditionis, diuinae, et humanae, in ecclesia Dei fructus ualeat accrescere; quia, quod nimis dolendum est, et perniciosum maximè, diuinae Scripturae uera et fidelis intelligentiam ita dilabatur, ut uix eius extrema uestigia reperiantur.*

VII.

Incommodo isti ac defectui mederi conabantur, qui partim sua sponte, partim iussu regio, partes quasdam Scripturae S. in linguam Francicam, Saxoniam et Anglicam transferebant: (a) quamuis ante Petrum VValdensensem, et speciatim ante annum 1170. totam Scripturam S. nemo Gallice transtulerit, (b) et translationis Saxoni-

cae, quae Imperatoris Caroli M., aut potius Ludouici Pii, auctoritate facta esse dicitur, nullum amplius uestigium appareat. Nam uersio Theotisca Monotessari, siue Harmoniae Euangel. Tatiani, a Francisco Iunio et Bonauentura Vulcanio edita, et Otfridi Monachi VVeissenburgensis, uolumen Euangeliorum, priuatorum consilio studioque scripta sunt. (c) Sed huic quoque instituto pontificum Romanorum intercessit autoritas, qui, ueriti, ne forte sacrarum literarum cognitio in uulgus elata, doctrinae, potestatis ac dominationis suae ab illis discrepantiam manifestaret, sedulo, ne in lingua uernacula, uel sacra publica audirentur, uel diuina oracula legerentur, cauerunt. Hinc facultatem istam Slauis, a Ioanne VIII. licet concessam (d), Gregorius VII. circa annum 1080. penitus dene-gauit. (e)

(a) Leg. Beati Rhenani Com. de reb. German. p. 112. et Conf. Jacob. Basnage Hist. Eccles. Lib. XXVII. Cap. 2. §. V. p. 1575.

(b) Vt ostendit Iacobus le Long in Bibliothec. Sacrae parte II. p. 2.

(c) Otfridi Monachi Weissenburgensis Volumen Euangeliorum, seculo IX. uersibus Theotiscis expressorum, quod a Matthia Flacio, ex unius tantum scripti codicis apographo admodum imperfecte editum esse, constat, post Schilterum, et alios, ex codice potissimum Vindobonensi, emendatius in lucem proferre studuit uir in hoc studiorum genere, dum uiueret, uersatissimus, Dietericus von Stade. Sed optimum eius conatum et laborem, per multos annos huic operi impensum, mors altero abhinc anno abruptit, cum nihil, quod norim, de illo praeter dedicationem ad Ludouicum Regem, praefationem libri III. Euangeliorum, et pauca quaedam horum fragmenta, sub titulo speciminis lectionum antiquarum Francicarum, publici iuris fecisset. Emendationes Otfridianas, Romae 1699. a Friderico Rostgardo ex codice Vaticano collectas, et Schiltero inscriptas, Iohannes Georgius Eckardus, V. Cl. legibus Francorum, proxime superiori anno editis, subiecit: qui codex idem ille esse putatur, cuius apographon ab Achille Gassaro, Medico Augustano, Matthiae Flacio suppeditatum, et huius cura typis exscriptum est. Ceterum,

rum, tametsi in dedicatione illa, quam dixi, Otfridus librum suum *Ludouico, Orientalium regnorum regi*, uerbis etiam per acrostychon expressis, inscribat, nullo tamen indicio constat, eum regis hujus, nedum Imperatoris Ludouici Pii, aut Caroli M. jussu uel auctoritate, uersionem suam confecisse.

(d) In Epist. 247.

(e) Olaus M. Hist. lib. XVI. cap. 39. *Gregorius VII. Vladislao Bohemorum Duci, scripsit ac prohibuit, ne, ut optauit, Scriptura S. uerteretur in linguam uulgarem, quoniam tam secreta maiestas est in ea, ut difficulter translatae sensus secretorum Dei poterit in ea postmodum deprehendi, imo nunquam deuotior fieret populus, quando sciens facilitatem in contemptum uerteret, quod in reuerentia consueuerat admirari, et iam in cereuisiaria taberna irrisorie decantatur.* Idem ex ipsius Gregorii VII. epistola septima libri VII. perspicitur, ubi ad Vlatislaum Ducem Bohemorum rescribit: *Scias, nos huic petitioni tuae nequaquam posse fauere. Ex hoc nempe, saepe uoluentibus liquet, non immerito sacram Scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne, si ad liquidum cunctis pateret, forte uilesceret, et pateret despectui, aut praeue intellecta a mediocribus, in errorem induceret.*

VIII.

Idem Gallis, sub initium seculi XIII, interdixit Innocentius III. (a) Cum uero deinceps uersio Bibliorum VValdensis, cuius paulo ante mentionem fecimus, multos a coetu Romano disiunxisset, anno 1229, in concilio Tolosano, curiae Romanae, et satellitum eius, fratrum Dominicanorum, instinctu, publice decretum est, ne cuiquam Scripturam S. in lingua uulgari legere, uel possidere, fas esset. (b) Scilicet inter causas haeresium VValdensium praecipuo loco referebatur, *quod Nouum Testamentum, et Vetus, uulgariter transulerint.* (c) Eandem haeresin anno 1338. synodus Oxoniensis in VViclefo damnauit. (d)

(a) In epistola CXLI. libri II. Epist. p. 432. edit. Baluz: quae decretalibus Gregor. Cap. *cum ex iniuncto*, de Haereticis, inserta est, circa annum 1200.

scripta

scripta, his uerbis: *significauit nobis uenerabilis frater, (Bertramus) Metensis episcopus, per literas suas, quod tam in dioecesi, quam in urbe Metensi, laicorum et mulierum multitudo non modica, tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia Iob, et plures alios libros, sibi fecit in Gallico sermone transferri: translationi huiusmodi adeo libenter, utinam autem et tam prudenter, intendens, ut secretis conuentionibus talia inter se laici et mulieres eructare praesumant, et sibi inuicem praedicare. Licet autem desiderium intelligendi Scripturas et secundum eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potius commendandum, in eo tamen apparent quidam laici merito arguendi, quod occulta conuenticula celebrant, officium praedicationis Christi sibi usurpant, Sacerdotum simplicitatem eludunt, et eorum consortia aspernantur, qui talibus non inhaerent. Vbi quidem non tam studium, quam modum legendi tractandique Scripturam S. dammare uidetur. Sed si diligentius mentem eius attendas, studium illud legendi Scripturam S. solis Clericis concedit, laicis denegat. Nam addit: *Arcana uero fidei fundamenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi. Vnde recte olim in lege diuina fuit statutum, ut bestia, quae montem tetigerit, lapidetur, ne uidelicet simplex aliquis et indoctus praesumat ad subtilitatem Scripturae S. pertingere. Quin postea Episcopo Metensi, et Abbati Cisterciensi, in mandatis dedit, ut Apostolica auctoritate freti, etiam sublato appellationis obstaculo, eos, qui dictae translationi adhaerere, corrigerent, uid. Ledesmam de Scripturis quauis lingua non legendis Lib. I. Cap. XV.**

(b) Concilium Tolosanum, anno 1229. habitum, Cap. XIV. *prohibemus etiam, ne libros ueteris Testamenti, aut noui, laici permittantur habere, nisi forte Psalterium, uel breuiarum, pro diuinis officiis, aut horas B. Mariae aliquis ex deuotione habere uelit. Sed ne praemissos libros habeant in lingua uulgaris translatos, arctissime inhibemus.* in Concil. Labbaei tom. XI. p. 430. Idem anno 1233. concilium Biterrense repetiit, ibidem pag. 452.

(c) Apud Reinerium, in libro de VValdensibus eorumque doctrina et moribus, inter Rerum Bohemicarum scriptores a Marquarto Frehero edito p. 222.

(d) Tom. XI. Concil. p. 295. Conf. Iacobi Basnage Histoire de l'Eglise, Liber. XXVII. Chap. II. §. 6. 7. p. 1575.

IX.

Legem hanc nouam esse, et consuetudini primitiuae ecclesiae aduersam, ipse Hildebrandus nequaquam dissimulat: sed morem antiquum Scripturae S. lectionem quibuslibet hominibus concedendi, certo deliberatoque consilio se sustulisse, et correxisse, profitetur, ne uidelicet interiora religionis Christianae fundamenta ac mysteria, quae ignota sibi, uulgus suspiciat, perspecta contemnat. (a) Egregiam uero rationem, homine pagano, nullam religionis suae fiduciam habente, quam Christiano, ne dicam capite Ecclesiae Christianae, digniorem! Siccine eorum, quae Deus ad salutem generis humani reuelauit, quae propterea per uniuersum terrarum orbem innotescere uoluit, quae creaturae omni (puta ratione et facultate intelligendi praeditae) annunciari, quae ex tectis praedicari, et instar luminis accensae, omnium conspectui exponi iussit, ignorantiam, et ex tali ignorantia profectam coecam admirationem, plus, quam ueram solidamque uoluntatis diuinae cognitionem, ad fidei et pietatis incrementa, Christianis prodesse, Hildebrando, ex cathedra pronuncianti, credemus? At bene habet, quod ipsi pontificii cordatiores futilitatem huius rationis, pariter ac iniquitatem ipsius decreti, agnoscant: inter quos saepe iam laudatus Claudius Fleury, *ea ratione parum se moueri*, profitetur, *qua nonnulli* (Hildebrandum ducem secuti) *in oppugnandis Scripturis et sacris uernaculis, utuntur, ut sua religioni ueneratio constet: quoniam coeca eiusmodi ueneratio non nisi falsae religioni conueniat, quae fabulis et ineptis superstitionibus continetur; uera autem religio tanto plus habeat uenerationis, quanto penitus cognoscitur.* (b) Idem merito commendat, et ad imitandum proponit, exemplum ecclesiae Armenicae, quam omni tempore sacra sua, *officium diuinum* uulgo uocant, lingua Armenica peregisse, et sicubi exterarum

C

rum

rum nationum homines illi se adiunxerint, interpretes constituisse, ostendit, qui periochas, e Scriptura S. praelectas, illorum lingua explanarent. Quod notandum est contra nouissimos libri Vsseriani, de Scripturis et sacris uernaculis, oppugnatores, Richardum Simonium (c) et Eusebium Renodotium, (d) qui temere nimis, nullam, in toto Oriente, ecclesiam sacra sua hodie sermone uernaculo celebrare, affirmant: licet alioquin ultro concedant, imo superuacuum in eo probando operam ab Vsserio positam esse, pronuncient, quod, prioribus sex seculis, omnes nationes Christianae, non alia, quam sua lingua, in cultu Dei publico, usae fuerint. Quid uero hoc aliud est, quam aperte fateri id, quod quaerimus, interdictum uidelicet illud Hildebrandinum, ad hunc usque diem, in coetu Romano seruatum, a moribus primitiuae et purioris Ecclesiae abhorrere, atque adeo ad barbariem religionis, medio demum aevo inuectam, pertinere?

(a) Greg. VII. in epistola ad Vlatislaum, paulo ante citata, pergit: *Neque ad excusationem iuuat, quod quidam religiosi uiri hoc, quod simpliciter populus quaerit, patienter tulerunt, seu incorrecta dimiserunt: cum primitiua ecclesia multa dissimulauerit, quae a sanctis pastoribus postmodum, firmata Christianitate, et religione crescente, subtili examinatione correctae sunt. Quodsi causam correctionis, et fundamentum subtilis, quam uocat, examinationis, requiras, hoc in eo unice quaeri, deprehendes: ne illa, quae ignota, populus in reuerentia consueuerat admirari, sciens facilitatem, in contemptum uerteret, ut Olaum modo scribentem uidimus.*

(b) Fleury Hist. Eccles. tom. XIII. Discours IV. p. 69. *au reste je ne suis point touché de la raison, qu' alleguent plusieurs modernes, de conserver le respect pour la religion. Ce respect aveugle, ne convient qu' aux fausses religions, fondées sur des fables et des superstitions frivoles: la vraie religion sera toujours d' autant plus respectée, qu'elle sera mieux connue. Au contraire depuis que le peuple s' est accoutumé a ne point entendre, ce qui se dit dans l' Eglise, il a perdu le desir de s' en instruire, et son ignorance*

rance a été jusques a ne pas penser qu'il eut besoin d' instruction. Pour les gens d' esprit ignorans, ils sont tentez d' avoir mauvaise opinion de ce qu'on leur cache avec tant de soin. Talem occultationis causam habet religio Mohamedana, de qua Hugo Grotius lib. VI. de Veritate Religionis Christianae Cap. II. scribit : *Haec religio multum ritibus gaudet, credique sibi uult, nulla inquirendi libertate, unde librorum, quos sanctos habet, lectio plebi interdicta est. Quod ipsum statim manifestum est indicium iniquitatis. Merito enim suspecta merx est, quae hac lege obtruditur, ne inspicî possit.*

(c) Rich. Simon Biblioth. Choisie Tom. I. cap. 18.

(d) Renaudot in collectione liturgiarum Orientalium dissertat. de Origine liturgiarum Cap. VI. p. 46.

X.

At fortasse Clerici, et doctores publici, qui sibi solis potestatem legendi Scripturam S. uindicabant, tanto studiosius ex ea mentem Domini inuestigarunt, eiusque ope religionis integritatem conseruare et restituere annisi sunt. Imo uero plerique omnes coeci erant coecorum ductores, et quod aliis interdicebant, ipsi negligebant, seculis maxime mediis, decimo et undecimo, quae ipsi Baronio *sui asperitate et boni sterilitate ferrea, mali exundantis deformitate plumbea, atque inopia scriptorum obscura*, appellantur. (a) Haec enim, ut nullos fere in ullo genere praestantes scriptores, ita minime omnium idoneos Scripturae S. interpretes, tulerunt : quin toto interuallo, quod ab aetate Augustini, usque ad literarum et religionis instaurationem intercessit, praeter Graecorum *catenas*, Latinorum *glossas*, et similes patrum compilationes, nihil, quod aliquo saltem loco numeroue censerî mereatur, ad sacrarum literarum expositionem, scriptum reperias. Nec quisquam, post Hieronymi tempora, ante Nicolaum Lyranum, parentibus Iudaeis natum, et Rabinorum disciplina a puero eruditum, uel mediocrem linguarum originalium, praesertim Hebraeae,

braeae, notitiam ad eam attulit. Alioqui enim tanta erat, ante emendatam religionem, utriusque linguae originalis ignorantia pariter ac contemptio, ut *Graece nosse suspectum, Hebraice prope haereticum* haberetur. (b)

(a) Baronius in Annalibus ad annum 900. num. I.

(b) Vide Claudii Espencei Comment. in 1. Tim. III.

XI.

Illis ignorantiae temporibus magis magisque inualuit opinio, quam neruum papatus merito dixeris, sacras literas interpretari non esse hominis priuati, sed ecclesiae, hoc est, ex mente Romanensium, Pontificis Romani. Hinc seculo Hildebrandino natum est nouum illud religionis principium: *Quicquid Papa Romanus dicit, illud infallibiliter uerum est.* Erat autem Pontificum Romanorum interpretatio eiusmodi, qualem ratio status, ambitio, et auaritia, curiae Romanae, requirebat. Huic ut tanto facilius Scripturam S. accommodarent, utebantur genere quodam interpretandi probandique figurato et allegorico, per quod, ex quouis dicto, nulla scopi, uel contextus ratione habita, quodlibet, pro arbitrio suo, exsculpebant: idque potissimum exemplo et imitatione Gregorii Magni, quo nemo, in Ecclesia Latina, crebrius aut studiosius sensum allegoricum uenatus est. Cum enim magna huius Pontificis esset auctoritas, praesertim apud Anglos, quorum Apostolus uulgo dicitur, et ex Anglia, seculo VIII et IX, praecipui quique doctores publici in Germaniam et Galliam uenirent, inde factum est, ut illud allegorifandi studium, cum ipsa Gregorii ueneratione, et assidua scriptorum eius lectione, passim in scholas et ecclesias induceretur. Denique per illam interpretandi licentiam res eo rediit, ut Scriptura S. alios, qui mysteria illa supra captum suum posita esse, putabant, a sui lectione deterreret, ab aliis uero, quasi liber per se nihil significans, et pro lubitu cuiusque in omnes partes flexilis, prorsus negligeretur. (a)

(a)

(a) Recte et ingenue Claudius Fleury, dans l'Histoire Eccles. Tom. XVII. Disc. V. p. 27. de allegorica illa Scripturam interpretandi ratione, medio aevo usitata, scribit : *La liberté d'expliquer ainsi l'Ecriture a été poussée à un tel excès, qu'elle l'a enfin renduë méprisable aux gens d'esprit mal instruits de la religion : ils l'ont regardée comme un livre inintelligible, qui ne signifioit rien par lui même, et qui étoit le jouët des interpretes. Les autres plus religieux n'ont osé la lire, désespérant de l'entendre sans le secours de tant de commentaires, dont on la chargeoit tous les jours, et qu'ils croyoient nécessaires pour en pénétrer les mystères. Ainsi le respect et le mépris ont produit le même effet de renoncer l'étude de l'Ecriture.* Exemplum huiusmodi explicationum et probationum allegoricarum, quibus Pontifices Romani, in asserenda auctoritate sua, usi sunt, collegit Salomon Glassius in Philologia S. Lib. II. Parte I. p. 300. seqq. Speciatim detorsionis duorum locorum Genes. I. v. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna*, et Lucae XXII. u. 38. *Ecce duo gladii*, quorum ille de sacerdotii prae regno excellentia, hic de duplici Pontificis Rom. potestate, spirituali, et temporali, exponitur, originem et progressum Praeses singulari scripto, superiori anno auspicii causa edito, ob oculos posuit. Qui plura desiderat, uel unam, exempli causa, Bonifacii decretalem legat, cuius initium est, *unam sanctam Ecclesiam*, in Extra. Com. Lib. I. Tit. VIII. de maiestate et obedientia, ubi Noë, *unius arcae unicus gubernator et rector*, Genes. VII, et *unius ouilis unicus pastor*, Ioh. X, *est unicum caput unius Ecclesiae*, scilicet Christi Vicarius, Petrus, Petrique successor, uerba Ieremiae I: *Ecce constitui Te hodie super gentes et regna*, potestatem terrenam, potestati Ecclesiasticae subiectam, significant, locus I Corinth. II. 15. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur*, supremam et independentem Romani Pontificis iurisdictionem demonstrant, et quia Moses non dixit : *In principiis*, sed, *in principio*, creavit Deus coelum et terram, inde infertur, soli Pontifici Rom. subesse omnem humanam creaturam, idque esse de necessitate salutis. Usque adeo Pontifices ingenii sui commenta, quod Origeni olim ab Hieronymo exprobratum fuisse, constat, faciebant Ecclesiae Sacramenta.

XII.

Scripturae S. tali ratione loco motae et throno auctoritatis suae deiectae, alia religionis principia et fundamenta

successerunt: inter quae principem facile locum tenent **TRADITIONES** recens confictae, et pro Apostolicis uenditatae. Specimen earum insigne praebent epistolae Pseudodecretales, seculo VIII, ab Isidoro Mercatore, priorum trium seculorum episcopis Romanis suppositae, per DCCC annos pro genuinis habitae, et post alios a Gratiano in corpus iuris Canonici relatae, cuius summa deinceps in scholis et tribunalibus auctoritas fuit. Hae supremum totius Ecclesiae Christianae imperium Pontifici Romano aperte tradunt, atque adeo nouam plane disciplinae ac regiminis ecclesiastici formam inducunt, quam praeter ceteros Gregorius VII, quasi antiquam, ac, si Diis Homerici placet, Apostolicam, summa ui in usum deducere studuit. Praecipiunt e. g. illae epistolae, episcopos iudicari non posse, nisi a Pontifice Romano. (a) Quo nixus Gregorius VII, quotidie episcopos ex remotissimis Germaniae, Galliae, Britanniae, aliorumque regnorum locis, ut coram se causam dicerent, Romam euocauit, exemplo antea inaudito, et maximo ecclesiarum partiumque litigantium incommodo. Porro Patriarchas, Primates, Archi-episcopos, ab Apostolis, eorumque successoribus, constitutos fuisse, eadem mentiuntur: (b) unde ad eas prouocat, atque adeo ipsa Pseudo-Anacleti uerba repetit, Hildebrandus, dum episcopum Lugdunensem Primatem constituit, eique Rothomagensem, Turonensem, et Sanitiensem episcopos subiicit: (c) quam dignitatem illi, non sine multa horum contradictione, Urbanus II, in concilio Claromontano, anno M XCV, confirmauit. (d) Pari autoritate et fundamento Archi-episcopatus Viennensis, Toletanus, Bracaren- sis, aliique, a Pontifice Romano erecti sunt. Denique ius extremae prouocationis in causis quibuscunque, Pontifici Romano eadem epistolae iniquissime asserunt: (e) et hoc quoque, ueteri Ecclesiae ignotissimum, Pontifices Ro-
mani,

mani, non sine manifesta iustitiae uiolatione, et iudiciorum quorumcunque sententias eludendi, litesque ex litibus ferendi, licentia, secundum epistolas illas decretales, semel receptas, medio aevo usurpare coeperunt. Ab illo tempore curia Romana, instar summi cuiusdam tribunalis, litium ac negotiorum forensium strepitu oppleta, Pontificem distinuit, et uix ullum precibus, Scripturae S. lectioni et meditationi, uerbi diuini praeconio, aliisque muneris episcopalis officiis rite fungendi, tempus illi reliquit. Usque adeo S. Petri successor oblitus est moniti Apostolici, *ut nemo, militans Deo, se implicet negotiis secularibus.* (f) Sanctus Bernhardus, qui istam aulae Romanae conditionem ex *αὐτοψία* describit, de iniquitate illarum appellationum passim conqueritur, et sola autoritate Apostolica, qualem uidelicet bonus uir, ex communi eius temporis errore, epistolis Pseudodecretalibus tribuebat, se impediri, ostendit, quo minus illas plane illicitas iudicaret. Non aliam curiae Romanae faciem post Bernhardi tempora fuisse, uel ex Innocentii III. epistolis colligere licet, prodigiosa causarum, ex omnibus fere Christiani orbis partibus ad diiudicationem Papalem delatarum, multitudine et uarietate refertis, quarum uel sola perlectio et subscriptio, nedum iusta ipsarum rerum ponderatio, homini, id unum agenti, sat negotii exhibere potuit. Taceo immunitatem Clericorum a iudiciis quibuscunque secularibus, et alia iura, quae Gratianus ex iisdem epistolis decretalibus probatum iuit, a Thoma Becketo, Archiepiscopo Cantuariensi, seculo XII, tam acriter, contra Henricum II, Angliae Regem, defensa, ut mortem, quam illorum temporum superstitio martyrismum interpretabatur, pro iis oppeteret.

(a) Vid. Epist. Eleutherii, cuius uerba huc spectantia repetit Gratianus c. III. quaest. 6. *Quamuis.* Iulii I. Epist. II. ad orientales Episcopos, uerbis citatis ibidem n. IX. *Dudum,* Victoris Epist. I. ad Theophilum Alexandriae Episcopum. etc.

(b) Pseudo-Clementis Epist. I. ad Iacobum fratrem Domini, citata distinct. LXXX. c. II. Anacleti Epist. II. et III, citata dist. XCIX. c. I.

(c) Gregorius VII. in Epist. XXXIV. lib. VI. anno 1079. scripta.

(d) Vid. T. X. Concil. ed. Labb. p. 517.

(e) Nihil crebrius Pseudo-Isidorus inculcat, aut diligentius commendat, quam ius illud uniuersalis prouocationis ad Pontificem Romanum, ut facile pateat, huius introductionem illi prae ceteris curae cordique fuisse. Vide ex. c. Anacleti epistolam I, Sixti I epist. II, Sixti II, epist. I, et II, Fabiani epist. III. Cornelii epist. III. Victoris epist. I. Zephyrini epist. II, Marcelli epist. II. Iulii epist. II. etc. in decreto Gratiani hoc nomine passim commendatas.

(f) II. Tim. II. 4.

XIII.

Nihil horum admissum, uel usurpatum uideas in Ecclesia Graeca, ubi scilicet nouum illud ius ecclesiasticum, epistolis Pseudodecretalibus superstructum, nullam auctoritatem obtinuit, et multo minus Gratiani *Decretum*, aut Gregorii IX *Decretales*, aliaeue compilationes, schismate Graecorum posteriores, iudiciorum normam praebuerunt: ut uel hoc indicio constet, iura illa, quae inde a medio aeuo curia Romana usurpat, et pro diuinis institutis uenditat, ueteri ecclesiae fuisse ignota.

XIV.

Ceterum, etsi, epistolas illas, a nequissimo, pariter ac imperitissimo, homine, primorum seculorum episcopis Romanis suppositas, ex scriptis horum aetate multo posterioribus inepte confarcinatas, nugarumque et errorum plenas esse, plerique omnes hodie, etiam Romanenses, maxime post inuictas Dauidis Blondelli demonstrationes, agnoscunt; tamen placita et instituta per illas inuenta, et a maioribus tradita, adhuc arcte tenent, et quasi ex tripode dicta,

cta, defendunt. Tam miserranda uero Episcoporum et doctorum publicorum medii aevi barbaries fuit et inscitia, ut foetum tam enormiter ueteris Ecclesiae disciplinae et institutis repugnantem, per tot secula, usque ad emendatam a D. Luthero religionem, non tantum pro uero, genuino, et Apostolico, amplecterentur, sed etiam auctoritatem illis, si non maiorem, certe parem, ac ipsis diuinis et canonicis scriptis, tribuerent. (a)

(a) Si cui non credibile uideatur, scripta adeo inepta medio aeuo cum diuinis et canonicis pari numero locoque habita fuisse, is uel solum Gratianum adeat, qui in Decreti sui Parte I. Distinct. XIX, collectis multorum testimoniis, id ex instituto probare contendit. Primum inter illa ac praecipuum est, quod in Nicolai I, Papae, epistola, anno 865. ad Archiepiscopos et Episcopos Galliae scripta occurrit. Cum enim horum nonnulli obuertissent: *Decretalia illa praeursorum Pontificum in toto Canonum Codicis corpore non contineri descripta* (Scilicet Dionysius Exiguus, qui primus inter Juris Canonici collectores epistolas decretales Pontificum Romanorum Codici Canonum Ecclesiae Romanae inseruit, nullas, Siricii, qui anno 385. pontificatum adiit, aetate antiquiores exhibet, eas si tum exstiterent, nequaquam immissurus,) Papa respondet: *Si istos duxerimus audiendos, nec ipsas diuinas scripturas Veteris et Noui Testamenti iam recipiemus. Etenim neutrum horum in codice canonum ecclesiasticorum habetur insertum. Sed responsuri sunt isti, dicentes, quod inter Canones inueniatur capitulum Sancti Papae Innocentii, cuius auctoritate doceatur, a nobis utrumque Testamentum esse recipiendum, quanquam in ipsis paternis canonibus nullum eorum ex toto contineatur insertum. Quibus ad haec asserendum est, quoniam, si Vetus Nouumque Testamentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quod de his recipiendis Sancti Papae Innocentii prolata uideatur esse sententia, (egregiam uero rationem Scripturae S. auctoritatem asserendi. Quo uero argumento diuinitatem eius agnouerunt, qui ante Innocentium III. uixerunt? aut quid hodie illi fieret, si sancto huic Papae non in mentem uenisset de illa recipienda sententiam proferre?) restat nimirum quod decretales epistolae Romanorum Pontificum sint recipiendae, etiamsi non sint codici Canonum compaginatae, quoniam inter ipsos canones unum beati Leonis Capitulum constat esse permixtum, quo ita omnia decretalia constituta sedis Apostolicae*

D

custodiri

custodiri mandantur, uti si quis in illa commiserit, nouerit sibi ueniam denegari. Dicendo uero: omnia decretalia constituta, nullum de decretalibus constitutis praetermisit, quod non mandauerit custodiendum esse: et rursus asserendo: omnium decessorum nostrorum, nullum Pontificum Romanorum qui ante se fuerunt, excepit. Consonat autem huic beatissimo Papae Leoni sanctus et facundissimus in decretis suis Papa Gelasius, ita inquit: *Decretales Epistolas etc.* En parem Scripturae S. et Epistolarum Decretalium, etiam suppositarum, auctoritatem, ex pari principio, Papae uidelicet constitutione, deductum! Ac ne quid forte ex uerbis illis, praeter mentem auctoris, uel contra sententiam illius aetatis, elici, putes, Gratianus paulo post, in eadem distinctione, thesin hanc: *inter canonicas scripturas decretales epistolae commemorantur*, non modo repetit, sed et Augustini testimonio, pessima licet fide citato, confirmare studet. Cum enim Augustinus in lib. II. de Doctrina Christiana Cap. VIII. scripsisset: *In Canonicis autem scripturis, ecclesiarum Catholicarum quam plurimum auctoritatem sequatur: inter quas (ecclesias catholicas) sane illae sunt, quae Apostolicas sedes habere (h. e. ab Apostolis condi siue fundari) et epistolas accipere meruerunt;* (quales non tantum fuerunt uetus Ecclesia Romana, sed et Antiochena, Cypria, Ephesina, Corinthiaca, Philippensis, reliquae) Gratianus uerba haec tali modo deprauat, et ad decretales in numerum scripturarum Canoniarum referendas detorquet: *In Canonicis scripturis, ecclesiarum Catholicarum quam plurimum, diuinarum scripturarum solertissimus indagator, auctoritatem sequatur, inter quas sane illae sunt, quas Apostolica sedes (id est Romana) habere, et ab ea alii accipere meruerunt epistolas.* Ita scilicet mendacium mendacii et fraudis patrocini opus habebat! Interea laudandus hic est ipsius Correctoris Romani candor, qui integra Augustini uerba, istis a Gratiano deprauatis subiunxit, et addidit: *quae quidem B. Augustini sententia non ad Decretales Romanorum Pontificum, sed ad Canonicas et sacras Scripturas referenda est.* Conf. Mornaei mysterium iniquitatis p. 381. Atque haec origo est erroris, latius deinde diffusi, et in Ecclesia Romana propagati, quo auctoritas Scripturae S. a Pontificis Rom. decreto suspenditur, eiusque arbitrio tota subiicitur. Ita inter doctores Scholasticos Scotus Lib. III. sentent. distinct. XXIII, quaeest. una, cum eoque Durandus distinct. XXIV. quaeest. I. num. 8. *propter ecclesiae auctoritatem ipsi uerbo diuino in scripturis reuelato, credi, affirmat, ac illam et esse primum credendorum principium, et rationem, cur cetera omnia creduntur.* Hinc cum Bohemi communionem sub utraque specie

sibi

sibi concedi, in concilio Basiliensi, constanter postulassent, utpote conformem institutioni Christi, et, si concilium, aut Papa, quicquam contra Scripturae S. auctoritatem praeceperint, aut uetuerint, se praecepto Christi potius, quam illis, obtemperaturos esse, in Articulis suis, anno 1433. oblatis, demonstrassent, Nicolaus Cusanus Cardinalis, a Nicolao V, P. R. ad eos sedi Romanae reconciliandos, missus, aduersus postuiatum illud asseruit: *non habere scripturam plus auctoritatis, quam Ecclesia uult, non habere aliud auctoritatis, quam uti per ecclesiam dictatur* in epistola II. ad Bohemos Tom. II. Operum fol. 834. et in Epistola III. ad eosdem, post longam disputationem, fol. 841. concludit: *auctoritatem ecclesiae praefarendam esse scripturis.*

XV.

Cum summo illo omnes controuersias, praecipue Clericorum, decernendi arbitrio, quod Pseudodecretales epistolae Pontifici Romano attribuerunt, absolutam de ipsa religione et doctrina Christiana statuendi potestatem coniunctam fuisse, nemo non intelligit. Et ea quidem progressu temporis tam enormiter extensa est, ut Pontifex Scripturam sacram non tantum authentice interpretandi, sed etiam augendi, imminuendi, infirmandi, et contra illam, imo contra omnia iura diuina et humana, quicquid uellet, statuendi faciendique facultatem sibi arrogaret. (a) Huiusmodi sententiae, etsi saepe, causa non satis cognita, praecipitatae, etsi plerumque ad rationes curiae Romanae potius, quam normam Scripturae et uoluntatis diuinae, accommodatae, cum omnis erroris expertes, atque adeo irreuocabiles esse crederentur, (b) hinc tot barbarae et prorsus horrendae corruptelae, publica autoritate roboratae, inualuerunt, et maiora subinde incrementa ceperunt, et sicut Pontifici eas semper augendi, ita nullus Pontificiae dominationi subiectis emendandi locus relictus est.

(a) Ita secundum Glossam ad C. Quanto, Extra de Translat. episcopi, *potest Papa supra ius dispensare, et de iustitia facere iniustitiam.*

potest contra ius naturale ac diuinum absolute, et tamen iuste, iudicare, item: Papa naturam rerum immutat, substantiam unius rei applicando alii, et de nullo potest facere aliquid, et sententiam, quae nulla est, facit aliquam: quia in his terris, quae uult, ei est pro ratione uoluntas, nec est, qui ei dicat: Cur ita facis? Sic Panormitanus, in C. cum Christus de Haeret. num II, Triumphus, quæst: LIX. art. I. et II. alique horum similes, affirmare non dubitarunt, Pontificem posse novos facere articulos fidei, et nouum Symbolum condere. Plura huius generis placita ex Canonistis mediæ æui, et Glossa iuris Canon., ut, quod possit Papa dictis Apostolicis, derogare, statuere super epistolis Pauli, dispensare contra Apostolum, tanquam superior, et contra Euangelium, item contra Vetus Testam. eo quod maior sit omnibus eius auctoribus etc? Collegerunt Mornæus in Mysterio Iniquitatis, ad annum 1327. et Gerh. Confess. Cathol. Lib. II. Append. Art. 3. 6. 19. Add. Christ. Kortholdi Apotheosis Papæa, Kiloni 1690. Quid uero est, si hoc non est, Gigantum more, coelum oppugnare, et omnia religionis, pariter ac honestatis, fundamenta euertere?

(b) Inter dictatus Hildebrandinos num. XVIII. sancitum est, quod sententia Papæ a nullo debeat retractari, et ipse omnium solus retractare possit et num. XXII. quod Romana Ecclesia nunquam errarit, nec in perpetuum, Scriptura testante, errabit. apud Baron. ad A. C. 1076. num. XXXI. Mala per istam infallibilitatis arrogantiam in ecclesiam inuecta, Eberhardus Archiepiscopus Salisburg. Seculo XIII, in conuentu Episcoporum et procerum Bauariæ uiuis coloribus descripsit, apud Auentinum Ann. Boi. Lib. VII. p. 420. ubi ingentia, inquit, loquitur, quasi uero Deus sit, leges commutat, nouas sancit, contaminat, fraudat, occidit, perditus ille homo, quem Antichristum uocare solent, in cuius fronte scriptum est nomen blasphemiae: Deus sum, errare non possum.

XVI.

Sicut Ius Canonicum falsas traditiones, et ex his deductum infallibilitatis Papalis priuilegium, ita Theologia Scholastica, eodem fere tempore nata, placita Aristotelis et Peripateticorum, eaque sæpe ne quidem recte intellecta, et ex malarum uersionum Arabicarum peioribus uersionibus Latinis hausta, et nimium seruiliter culta, (a) Scripturae

pturae S. auctoritati praeferebat: Qua de re multorum querelae iam olim auditaе sunt. (b)

(a) Non male Leibnizius, Philosophiam mediі aеui cum hodierna comparans, *duplex Philosophorum seculum* constituit, unum *seruile*, quale *barbarum illud sub Scholasticis fuit*, ubi et Aristoteli seruiebant ipsi, et Aristotelem uicissim in quibusdam sibi seruire cogeant, tormentis quasi quibusdam ita eum excarnificantes, ne quid religioni suae Christianae contradiceret: alterum *nimum licentiosum*, quale nostrum, cum ab uno extremo ad alterum homines delabuntur. Medium tenere beati. vid. Miscellanea Leibniziana, a Fellerо ed. p. 180. n. LXXXV. Ad prius, siue seruile illud Philosophorum seculum, pertinet, quod Balaeus Centur. XIV p. 220. narrat: Colonienſes Theologos retulisse Aristotelem inter diuos, et librum typis euulgasse, de salute Aristotelis inscriptum, et alium, de uita et morte Aristotelis, in cuius calce statuerunt, *Aristotelem esse Christi in Naturalibus praecursorem*, quemadmodum fuerit Iohannes in Gratuitis. Conf. Rich. Montacutius in Appar. I. §. 83. p. 39.

(b) Petrus Alliacus, seculo XIV. Theologus et Cancellarius Parisiensis, postea Episcopus Cameracensis, Cardinalis, in inuectiua contra Pseudopastores: *Nullum eis, inquit, Sacrae Scripturae studium, nullum diuinæ sapientiae colloquium, sed tota erat eorum occupatio circa sapientiam huius mundi, quae est stultitia apud Deum etc.* Iohan Gerson Petri Alliaci discipulus, Lect. in Marcum: *deinde cur ob aliud appellantur theologi nostri temporis Sophistae, uerboſi et phantastici, nisi quia relictis utilibus et intelligibilibus, pro auditorum qualitate, transferunt se ad nudam Logicam uel Metaphysicam, nunc de intensiōe formarum, nunc de diuisione continui, nunc prioritates quasdam in diuinis, mensuras, durationes, instantia, signa naturae, et similia, in medium adducentes, quae, etsi uera essent et solida, sicut non sunt, ad subuersionem tamen magis audientium et irrisiōnem, quam ad rectam fidei aedificationem saepe proficiunt.* Nicolaus de Clemangiis in libello de studio Theologiae, quem Lucas Dacherius T. VII. Spicilegii sui inseruit: *Quocirca miror, Theologos nostri temporis paginas diuinorum testamentorum ita negligenter legere, et in, nescio quarum satis steriliū subtilitatum Indagine, sua ingenia contere, utque uerbis utar Apostolicis, languere circa quaestiones et pugnas uerborum, quod Sophistarum est, non theologorum.* Et post alia: *nunc autem plerosque uidemus Scholasticos sacrarum inconcussa testimonia Scripturarum tam tenuis aestimare momenti,*

momenti, ut ratiocinationem ab auctoritate ductam, uelut inertem et minime acutam, sibi ac subsannatione irrideant, quasi sint maioris ponderis, quae phantasia humanae imaginationis adinuenerit. Quin ipsa Facultas Theologica Parisiensis, in tractatu aduersus Ioannem Montesonum, anno 1387. edito, Thomam Aquinatem accusat, quod *eius doctrina, in multis, innitatur auctoritatibus et rationibus Philosophorum, et praecipue Peripateticorum; Nam in omnibus, inquit, etiam arduissimis, fidei articulis, et humanam rationem transcendentibus, ipse utitur dictis Aristotelis, et immiscet eius Philosophiam doctrinae fidei.* Hoc autem praebet occasionem errandi etc. Plura in hanc sententiam collegerunt Ioh. Launoius in libro de uaria Fortuna Aristotelis Cap. X. et Ad. Tribechouius in singulari libro de doctoribus Scholasticis, et corrupta per eos diuinarum humanarumque rerum scientia, superiori a. 1719. Ienae recuso.

XVII.

Denique, ne quid illusionis deesset, nouae etiam **VISIONES** et reuelationes, uicem neglectae Scripturae S. in moderanda religione, Pontifici Romano praestiturae, accesserunt. Tales erant seculo XIII uisiones muliercularum Leodiensium, Iulianae, Isabellae, et Euae, quarum auctoritate Urbanus IV. anno 1264. festum corporis Christi feria V. post octauam Pentecostes, solenni circumductione et adoratione hostiae, quotannis celebrandum, instituit, licet non ante seculum XIV, post repetitas Pontificum Romanorum, nominatim Clementis V, et Ioannis XXII, sanctiones, omnium consensu receptum. (a) Tales item seculo XIV, reuelationes sanctae Brigittae, et S. Catharinae, quae cum praeter caetera, diuinitus sibi patefacta, dicerent, *Dominum uelle, ut curia papalis Romam reduceretur*, Gregorio XI. ut anno 1377. sedem suam Auenione Romam transferret, persuaferunt: quamuis hic, fero errorem consilii agnoscens, paulo ante mortem suam praeceperit, *ut caueantur homines, siue uiri, siue mulieres, sub specie religionis, loquentes uisiones capitis sui, quia per tales ipse seductus, dimisso suorum*
ratio-

rationabili consilio, se, et ecclesiam, traxerit ad discrimen schismatis imminentis. (b) Nihilominus Brigittae reuelationes non tantum Cardinales, quibus illas Gregorius XI anno 1377. et Urbanus anno 1379. examinandas commiserunt, sed etiam Bonifacius IX, in Bulla canonisationis eius, et ipsum denique concilium Constantiense, quasi a Spiritu S. profectas, approbarunt; praeterea etiam nouum ordinem monasticum S. Saluatoris, a regula illi praescripta, quam Brigitta *diuinitus ab ore Iesu Christi sibi dictatam esse*, iactat, (c) ita dictum, confirmarunt. (d) Similiter Sanctae Catharinae, Senensi, quae praeter ceteras uisiones, familiare cum Christo commercium habuisse, imo nuptias, iussu Mariae, celebrasse, fingitur, Pius II, Pontifex Romanus, donum propheticum, ac diuinas reuelationes, tribuere, eaque de causa diuinos honores decernere, non dubitauit. (e) Quamuis iactatae illae reuelationes secum ipsae pugnent, et una interdum affirmet, quod altera negat: quemadmodum in dogmate ex Romanensium sententia non postremi momenti, de conceptione beatae Mariae usu uenit, quam Brigitta, ut immaculatam, Catharina, Dominicanorum partibus addicta, ut maculatam, sibi reuelatam esse, affirmauit.

(a) Leg. Acta sanctorum T. I. Mens. Aprilis p. 903. et 359. seqq. Abrahamus Bzouius ad annum 1264. num. 3. ex Protestantibus, praeter Iohannis Zvvingeri singularem librum de Festo corporis Christi, Dalaeus de cultus religiosi obiecto, Cap. 17. p. 283. et Iacobi Basnagii Hist. Eccles. Lib. XVII. Cap. 10. p. 1002.

(b) Vid. Ioh. Gersonis Librum de Examine doctrinarum, P. II. Confid. III. et lib. eiusdem de examine spirituum, et de distinctione uerarum et falsarum uisionum, occasione Brigittae, per Decretum Concilii Constantiensis, consecrandae, scriptum. Adde St. Baluzii Notas ad uitas Paparum Auenionensium, speciatim in uitam Gregorii XI. p. 1224.

(c) Vid. Brigittae Regulam, Cap. XXIX.

(d) Leg. Hospinianus de monachatu Lib. V. Cap. 39.

(e) Leg.

(e) Leg. Pii II. *Bulla Canonisationis*, siue libellus, qua Catharinam inter diuos retulit, apud Bzouium ad an. 1370. num. XX. et Breuiarium Romanæ Ecclesiæ, ad diem 30. Aprilis. Qui aniles pariter ac impias, ne dicam barbaras, de eius cum Christo, Sospitatore nostro, familiaritate, et nuptiis, fabulas requirit, adeat eundem Bzouium l. c.

XVIII.

In hac temporum caligine et peruersitate, nemo miretur miserandam illam, et plane pudendam, in ipsis Doctoribus publicis, Scripturæ S. ignorantiam, de qua iam supra (a) Petrum Alliacum, Iohannem Gersonem, et alios, conquerentes audiuius, et quæ, usque ad restitutam Evangelii lucem, tantum non omnium communis fuit. Exempli loco sint Doctor ille Sorbonicus, qui plus quam quinquaginta annos natus, nouum testamentum nec nomine nouerat, (b) et in nostrate Academia Andreas Carlostadius, qui ann. 1509. Doctor Theologiæ, more adhuc pontificio, renunciatus, octauo demum post anno Scripturam S. serio legere coepit. (c) Plurimos alios huiusmodi Doctores Theologos tunc extitisse, qui intricis scholasticis consenuerint, et nunquam uel solum N. Testamentum perlegerint, Erasmus Roterodamus, alique testantur. (d) Itaque ab illa ætate alienum non est, quod de Alberto, sub initium *Reformationis*, archiepiscopo Moguntino et Magdeburgensi, relatum legimus, quod cum annos. simili modo Albertus, Archiepiscopus Moguntinus et Magdeburgensis, cuius ætate initium emendandæ religionis factum est, cum anno 1530. in comitiis Augustanis S. Codicem in mensa forte repositum, aperuisset, et folia quaedam perlustrasset, in hæc uerba eruperit: *nescio equidem, quid hoc libri sit; illud uideo, omnia quæ eo continentur, nobis aduersa esse* (e)

(a) Vid. sup. §. XIV.

(b) Robertus Stephanus in præfatione ad censuram Theologiæ Parisiensis, anno 1532. ed. ante paucos annos quidam ex Sorbona sic loquebatur:

batur: Miror, quid isti iuvenes nobis semper allegent Nouum Testamentum. Par Dieu, ego plus habebam, quam quinquaginta annos, et nesciebam, quid esset Nouum Testamentum.

(c) Vid. Lutheri Colloquia Mensalia p. 9.

(d) Erasmus Rot. in Epistola Apolog. ad Martinum Dorpium.

(e) Leg. Sixt. Amama in Antibarbaro Biblico Lib. I. C. 7. praeter quem plura huiusmodi exempla collegerunt Calouius, in praefatione dedicatoria Bibliis Germanicis praemissa, Leusdenius in Philologo Hebraeo-Mixto, Diss. I. §. 4. et Kortholdus in Dedicat. Commentarii de lectione Scripturae in linguis uulgo cognitae.

XIX.

Post sacrorum emendationem, non defuerunt quidem, in ipso coetu Romanensium, docti quidam et nasutiores uiri, qui, exemplo Protestantium excitati, et necessitate, quam controuersiae cum his disceptandae imponebant, adacti, longe studiosius, quam per multa retro secula fieri consueuerat, sacrum codicem tractarent et exponerent, quin et eius lectione neminem prohibendum esse, contenderent: (a) sed publicus tamen et communis error, inde ab Hildebrandinis temporibus, quasi per manus traditus, ad hunc usque diem ita praeponderat, ut melior sententia non tantum curiae Romanae inuisa, sed et auctoribus suis periculosa sit. Nam indicis expurgatorii, ex decreto Tridentino (b) contra morem ueteris Ecclesiae (c) confecti, et auctoritate Pii IV. P. R. confirmati, (d) regula IV. sancit, ut qui sine singulari quodam Episcopi aut inquisitoris priuilegio, S. literas in lingua uernacula legerit, tantisper, *dum Codicem sacrum ordinario non tradiderit, peccatorum absolutionem percipere non possit.* (e) quin huius etiam priuilegii concedendi potestatem Clemens VIII. (f) et Gregorius XV. (g) episcopis ademerunt. Quorum decreta, etsi non parem ubique auctoritatem obtinent, publicam

E

tamen

tamen et genuinam curiae Romanae sententiam, institutis Hildebrandinis adhuc conformem, declarant, et ad hunc usque diem, ubicunque Pontifici Romano iussa sua exequendi potestas est, sancte seruantur. Quae causa est, cur nouissime propositiones Quesnellianae, lectionem Scripturae S. cuius in lingua uernacula concedentes, a Clemente XI. hodierno Pontifice Rom. condemnatae sunt, et ab omnibus, Constitutionem eius, cui initium est, *Unigenitus Dei Filius*, acceptantibus, condemnantur. Quamuis iam diu ante editam hanc constitutionem, plurimi Romanenses interdictum illud, ut publicam ecclesiae suae legem, defendendum suscepunt. (b) Neque uerum est, quod Laurentius Forerus (i) et alii, ad excusationem eius, aiunt, lectionem Bibliorum tantum in uersione uernacula uetari, in Latina autem, Graeca, et Hebraica lingua, omnibus liberam esse. Nam in regionibus inquisitionis pontificiae tribunali subiectis, hodieque literarum, sacrarum fontes adire, suspectum, codicem Hebraicum possidere, haereticum, imo Iudaicum, haberi, harum rerum periti inter ipsosmet Pontificios et cordatiores quidem, non sine dissensus sui testificatione, confirmant. (k) Quid quod nouissime in ipsa Germania nostra, Iesuitae Moguntini lectionem Scripturae, sine ulla exceptione, ut fontem omnium non modo haeresium, sed et, quod uel cogitatu horrendum est, peccatorum, ipsiusque blasphemiae, damnarunt. (l)

(a) Ex multis horum, Stephanum Baluzium, in notis ad Saluianum, Paris. 1684. ed. p. 399. Ludouicum Eliam du Pin, in dissert. praeliminari in Biblia Lib. I. Cap. IX. p. 218. Richardum Simonium, in Bibliotheca Critica, Epist. XV. Paschas. Quesnellium, in Hexaplis p. 4. exempli causa nominasse, suffecerit, qui lectionem Scripturae S. omnibus concedendam esse, non tantum affirmant, sed et collectis ueterum Christianorum testimoniis et exemplis, data opera demonstrant.

(b) Concilii Trident. sess. XVIII.

(c)

(c) In ueteri Ecclesia, libri inutiles, profani et apocryphi notari quidem, et a bonis, ecclesiasticis, atque Canonicis, distingui solebant, exemplo notissimi illius decreti Gelasiani, quod anno 494. in concilio Rom. confectum esse creditur, uid. T. IV. Concil. p. 1260. At fatis habuerunt episcopi, indice huiusmodi lectorem monuisse, ne carbones pro auro sibi uendi, pateretur, censuras uero et poenas, in eos, qui libros apocryphos et damnatos legerent, non constituerunt.

(d) Per literas datas Romae die 24. Martii ann. 1564. quae extant in sept. decret. Lib. V. Tit. IV. Cap. Dominici.

(e) Verba integra legis Papalis, quae inter decem regulas, indici librorum prohibitorum Tridentino praemissas, quartum locum tenet, haec sunt: *Cum experimento manifestum sit, si sacra biblia uulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis, oriri: hac in parte iudicio Episcopi, aut Inquisitoris, stetur, ut cum consilio Parochi, aut Confessionarii, Bibliorum a Catholicis auctoribus uersorum lectionem in uulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex huiusmodi lectione non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum, capere posse: quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate, ea legere, seu habere, praesumserint; nisi prius Bibliis ordinario redditis, peccatorum absolutionem habere non possit: Bibliopolae uero, qui praedictam facultatem non habenti Biblia idiomate uulgari conscripta uendiderint, uel aliis quouis modo concesserint, librorum pretium amittant, aliisque poenis, pro delicti qualitate, eiusdem episcopi arbitrio subiaceant.*

(f) In animaduersione ad regulam IV. indicis expurgatorii, an. 1595. recogniti, cuius uerba recitat Vserius de Scripturis et sacris uernaculis pag. 189.

(g) Per constitut. datam Romae die 30. Dec. 1612. quae extat in Bullario, et concilii Tridentini actis, in editione Colonienfi, subiuncta est: ubi Gregorius XV. *de Apostolicae potestatis plenitudine, omnes ac singulas licentias legendi et habendi libros quoscunque, ob haeresin, uel falsi dogmatis suspicionem, uel alias quomodolibet prohibitos, quibuscunque personis cuiuscunque gradus uel conditionis existentibus, a se, seu praedecessoribus suis Romanis Pontificibus concessas, reuocat, cassat et annulat.*

(h) Exempli loco sint Costerus in Enchiridio Controuerfiarum p. 54. ubi laico, legenti Scripturam S., dictum uult: ne sutor ultra cre-

pidam. Syluester Petra Sancta S. I. in Notis ad epistolam Molinaei ad Balzacam p. 179. ubi: *merito, inquit, Apostolica sedes uoluit, ne Biblia S. edantur sermone uulgi, et satis constat, hac potissimum arte suos plebi errores initio Lutherum in Saxonia propinasse, et praeter ceteros, a Kortholdo, de lectione Scripturarum in linguis uulgo cognitis, recensitos, Nicolaus le Maire, in singulari libro, cui titulus: Sanctuarium profanis occlusum, a D. Iohanne Frid. Mayero confutatus in Dissert. Lipsiae 1714. recusis.*

(i) Laurentius Forerus in Libello: *Nichts ist zu den Augen gutb p. 58. die Heil. Bibel wird keinen in Lateinischer, Griechischer und Hebräischer Sprache zu lesen verbotben.*

(k) Fleury Hist. Eccles. T. XIX. Disc. VI. p. 24. *On n'y trouve (dans les pays d' inquisition) l' Ecriture Sainte, qu'en latin, non en langue vulgaire, et c' est se rendre suspect de Iudaisme que de l' avoir en Hebreu.*

(l) In Confessione fidei Romano Catholicae, nomine Illustrissimi Principis Mauriti V Vilhelmi, Ducis Saxoniae, an. 1715. Moguntiae ed. Articulus VII. ita habet: *Wir bekennen und glauben, daß das Lesen der Bibel die Verwirrung aller Rotten und Sünden, wie auch die Quelle der Gottes-Lästerung sey.*

XX.

Praeterea studium scrutandi Scripturas et mentem Domini in iis peruestigandi, tantum non prorsus tollit, aut saltem inutile reddit, decretum Tridentinum, per quod uera, imo authentica, S. literarum interpretatio, sub nomine Ecclesiae, soli pontifici Rom. asseritur, et quicquam ab huius sententia diuersum inde eruere nefas iudicatur. (a) Secundum haec placita, sensus Scripturae non ex ipsa Scriptura S., sed ex curiae Romanae placitis petendus est, (b) etiam si haec illam pro lubitu mutet, augeat, uel imminuat. (c)

(a) Concil. Trident. Sess. IV. Decret. II. *Praeterea ad coërcenda petulantia ingenia, decreuit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit,*
et

et tenet, sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de uero sensu et interpretatione sanctarum Scripturarum, reliqua.

(b) Sic Hofius, de uerbo Dei, *si quis*, inquit, *habeat interpretationem Romanae Ecclesiae, etiamsi non uideat, quomodo cum textu uel conueniat, uel pugnet, habet tamen ipsissimum uerbum Dei.* Conf. Chemnitii Examen Concilii Trid. p. 5. Coecus uero fit, qui non uideat, quam absurde illi, qui non est autor Scripturae S., authentica eius interpretatio tribuatur.

(c) Secundum hanc doctrinam, illustris Princeps Saxon. Mauritius VVilhelmus, Pontificia sacra amplexurus, nuper profiteri iussus est: *Daß der Pabst Macht habe die Schrifft zu ändern, auch nach belieben zu mindern, und zu mehren.* Vid. Vita M. VV. p. 472. Adeo parum curia Romana moratur anathema Apostolicum, aliud Euangelium et a Biblico diuersum, annunciaturis dictum, Gal. I. 8. adeo parui aestimat praeceptum diuinum, ne quid addatur uerbo eius, uel detrahatur, Deut. IV, 12. 32.

XXI.

Idem Concilium Trident. TRADITIONES, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, h. e. omnem errorum dogmaticorum, pariter ac abusum in corrupta disciplina Ecclesiastica, sentinam eo tempore in Ecclesia Rom. receptam, et ex barbarie medii aevi traductam, cuius expurgatio et emendatio tot seculorum uotis expetita fuerat, *tanquam uel oretenus a Christo, uel a Spiritu S. dictatas, et continua successione, (quae ab Hildebrandinis potissimum temporibus initium sumpsit) in Ecclesia Catholica (potius Romana) conseruatas, non modo retinendas censuit, sed etiam pari pietatis affectu, et reuerentia, cum ipsa Scriptura S., suscipiendas et uenerandas esse, sanxit, omnibusque dissentientibus anathema dixit, (a) nouo plane exemplo, et ante seculum illud inaudito. (b) Quo consilio id decretum fuerit, Iac. Payua Andradius, non minima illius consilii pars, aperte indicat, quia uidelicet Scripturae S. autoritate pro placitis Ecclesiae Romanae pugnare, sit causam eius aduersariis prodere. (c)*

(a) Vide Decretum I. Sess. IV. Tridentinae, die V. April. an. 1546. habitae, quod secuti Alb. Hungerus, et Iac. Gretserus, eorumque socii, in colloquio Ratisbonensi, an. 1601, hanc thesin sibi tuendam sumserunt: *Est quidem Scriptura S. norma infallibilis, uerum nec sola, nec unica: sed praeter hanc necessario admitti debent Traditiones et Ecclesiae definitiones, doctorumque orthodoxorum consensus*, in Actis Colloquii Ratisbon. Sess. I. pag. 18.

(b) Etsi Traditionum non scripturarum auctoritate iam olim, praeter Synagogam Pharisaicam, haeretici quidam, et potissimum iconolatrae, inde a seculo VIII, errores suos, S. Scripturae potrocinii destitutos, defendere studuerunt, nemo tamen Christianorum, ante seculum XVI, illas cum S. Scriptura aequare, nedum hanc illis postponere, ausus est. Sed cum uiderent Papatus defensores, se ex hac Lutheri sententiam refutare non posse, traditiones in subsidium uocarunt, et ab eo tempore, de sacris literis, uelut causae suae aduersis, tam abiecte sentire et loqui coeperunt, ut hoc nomine crassissimam mediæ ævi barbariem longe superarint. Praefuit concilio Tridentino synodus Prouincialis Senonensis in Gallia, an. 1528. aduersus Lutherum habitae, cuius decretum V. de Traditionibus ita statuit: *Oportet itaque nos auctoritati Patrum, consuetudinique maiorum, usque ad tantum tempus, per tantam annorum seriem, protelatae, etiam non percepta ratione, credere, eamque, ut antiquitus tradita est, iugi obseruantia ac reuerentia custodire. Quam, si quis eo praetextu pertinacius reiiciat, quod non legitur in Scripturis sacris, ut haereticus et schismaticus habeatur.* Eadem plane mens et sententia est concilii Tridentini, licet hic, ut ex comparatione patet, paulo tectius proposita. leg. Christiani Dreieri disp. IV. aduersus Pontificios de sufficientia Scripturae sacrae p. 74. seqq.

(c) Andradius, apud Chemnitium Exam. Conc. Trid. p. 6. ubi communem traditionis ecclesiasticae sententiam, Scripturae certam inflexibilemque amissam esse, affirmarat, addit: *Si huius doctrinae memores fuissimus, haereticos scilicet non esse informandos, uel conuincendos, ex Scriptura, meliori sane loco essent res nostrae. Sed dum, ostentandi ingenii et eruditionis gratia, cum Luthero in certamen descenditur Scripturarum, excitatum est hoc, quod probo dolor uidemus, incendium.*

XXII.

Quicquid uero tandem Romanenses de Scriptura S. et de traditione, siue, ut ipsi loquuntur, de uerbo Dei scripto, et non scripto, dicis causa, iactitent, re ipsa illi, qui sincere cūriae Romanae placita sequuntur, nullum aliud doctrinae et fidei suae fundamentum agnoscunt, quam Pontificis Romani sententiam. (a) Hanc diuinam, hanc infallibilem, fingunt, (b) ab hac ipsius Scripturae S. auctoritatem suspendunt, (c) huic in omnibus coeca fide assentientium, coeco obsequio obtemperandum esse, contendunt, (d)

(a) Ingenue, ex sectae suae sententia, Abr. Bzouius in Praefat. libri de Romano Pontifice: *Papa est Catholicae fidei conditor, et sacrorum dogmatum deiniurgus, cuius praestantia iuxta ac auctoritas est basis dogmatum*, et Bartholdus Nihusius, cum in sua arte noua, multa de Pontificis auctoritate magnifice praedicasset, addit: *Quid fodes, adhaec tuus codex pictus?* (Scripturam scil. innuens) quae, eodem loco, ipsi, *nihil penitus est, nisi mortua et suspecta litera, in libro, condita, a meris hominibus, et partim aperte, ut erat Dauid, partim etiam occulte facinorosis.* Vid. Calixti digressionem de arte noua Nihusiana Num. XIX. Eodem pertinet impia illa uox P. Fabricii, Romae, apud S. Andream, d. III. Augusti A. 1583. audita: *Haeretici semper haeretica contra nos urgent Biblia, nos Biblia habemus Pontificem Romanum, quem sequentes errare et decipi non possumus. Papa enim se ipsum interpretari potest. Biblia autem nequaquam. Ideo tutius illius decretis, quam huius obscuritatibus, confidere possumus.* Hinc illi ipsi collocutores Ratisbonenses, qui Scripturae aliquam saltem normae uim uideri uolebant tribuisse, cum de iudice controuersiarum religionis sententiam suam profiteri iubentur, *iudicem generalem, legitimum, ordinarium, omnium controuersiarum, quaecunque possunt oriri in negotio religionis, Pontificem Rom. esse, affirmant, siue solus definiat aliquid, siue definiat cum concilio generali, et addunt: iste iudex semper est infallibilis, quando ex cathedra definit, ut Pontifex, nulli errori obnoxius, et speramus, hoc die, et hac ipsa hora, hoc munere iudiciario fungi sanctissimum Dominum nostrum Clementem VIII. Pontificem Optimum Maxim.* uid. Acta Colloquii Ratisbon. Sess. I. p. 33.

(b) Quo-

(b) Quousque Pontificii infallibilitatem illam Papalem extendant, superiori seculo potissimum declaravit disputatio Iesuitarum Parisiensium, qua in collegio Claromontano an. 1661. huiusmodi theses publice defendendas proposuerunt: *Christum nos ita caput agnoscimus, ut ipsius regimen, dum in coelos abiit, primo Petro, deinde successoribus, commiserit, et eandem, quam ipse habebat, INFALLIBILITATEM concesserit, quoties ex cathedra loquerentur, et: datur ergo in ecclesia Rom. controuersiarum fidei iudex infallibilis, etiam extra concilium generale, tum in quaestionibus iuris, tum FACTI.* Vnde post Innocentii X, et Alexandri VII, constitutiones, *FIDE DIVINA* credi potest, librum, cui titulus est Augustinus Iansenii, esse haereticum, et quinque propositiones ex eo decerptas esse Iansenii, et in sensu Iansenii damnatas. Vbi sententiam Pontificis Rom. non tantum in quaestionibus iuris, sed et facti, adeoque etiam in rebus Scripturae S. auctoritate non definitis, non tantum cum concilii generalis consensu, sed et extra concilium ex cathedra pronunciatam, ut infallibilem, et non minus, quam ipsius Christi doctrinam, *fide diuina* amplectendam, commendare non dubitant. leg. Heideggeri Histor. Papatus §. CCLXXVII. p. 440. seq. Ac tametsi haec doctrina ab ipsis Theologis Parisiensibus, ut *haeretica et idololatrifica*, reiecta est, omnium tamen eorum, qui gratiam curiae Romanae profundere nolunt, assensu comprobatur, quid quod in ipso regno Galliae, praeter Iesuitas, etiam episcopi nonnulli patrocinium eius susceperunt. Vide e. g. Archiepiscopi Cameracensis, paucis abhinc annis defuncti, instructiones pastorales, et scriptum illis oppositum, sub titulo: *Iustification du silence respectueux, ou response aux instructions pastorales etc.* an. 1707. editum, cuius summa exhibetur in Actis Erudit. supplem. Tom. V. p. 37.

(c) Originem erroris, quo Scripturae S. auctoritas a decreto Papali suspenditur, eiusque progressum usque ad seculum XV, supra §. XIV, exposuimus. Postea, cum D. Lutherus, indulgentiarum papalium mercatum oppugnans, Scholasticis doctoribus canonistis parum, S. uero literis plurimum se tribuere, scripsisset, in epistola ad Hieronymum, Episcopum Brandenburgensem, an. 1518. data T. I. Epist. f. 64. Ioh. Eckius in Enchiridio Locorum communium, aduersus Mart. Lutherum, de Ecclesia et eius auctoritate C. I. sub propositione IV, ad obiectionem III. respondet, *Scriptura non est authentica, sine auctoritate Ecclesiae*, et in ora chartae addit: *Achilles pro Catholicis*, tandemque concludit: *ita igitur patet, Ecclesiam antiquiorem Scriptura, neque Scripturam authenticam esse,*
nisi

nisi Ecclesiae auctoritate. Similiter Syluester Prierias ordini Dominicano adscriptus, in Gymnasio Rom. quondam Theologiae Professor et Palatii Apostolici Magister, sub initium Dialogi, quem Lutheri conclusionibus opposuit: *quicumque, inquit, non innititur doctrinae Romanae Ecclesiae, et Romani Pontificis, tanquam regulae fidei infallibili, a qua etiam S. Scriptura robur trahit et auctoritatem, haereticus est*; et paulo post ad conclusionem Lutheri respondet: *Indulgentiae auctoritate Scripturae nobis non innotuere, sed auctoritate Ecclesiae Romanae, Romanorumque Pontificum, QVAE MAIOR EST.* Plura in hanc sententiam Pontificiorum loca uide apud Gerhardum, Confess. Cathol. Lib. II. spec. P. I. art. I. C. V.

(d) Si quis recentissima coeci illius assensus et obsequii specimina desideret, legat instar omnium literas Episcoporum Italicorum, Germanicorum, Hispanicorum, Lusitanicorum, Polonicorum, Hungaricorum et Belgicorum, quibus famosissimam hodierni Pontificis Rom. Clementis XI, constitutionem *unigenitus* approbarunt, a Cardinali de Bissy et Episcopo Nemausiensi colleca, et sub titulo: *Temoignage de l'Eglise universelle en faveur de la Bulle unigenitus*, Bruxellis anno 1718. editas. Nam in his e. g. Episcopus Panormitanus p. 62. *intellectum captiuare iubet, ad Petri cathedrae obsequium*, Archiepiscopus Treuirensis p. 94. *infallibilitatem papalem semper religionis Catholicae fundamentum fuisse*, affirmat, Academia Coloniensis, p. 162. *sufficere, censet, quod Papa loquatur, et Ecclesia taceat.* Cum ceteris uero omnibus de obsequii huius gloria certare uidentur Praesules et Clerici Hispanici, inter quos Archiepiscopus Caesaraugustanus, pag. 200. postulat, ut constitutio illa *credatur esse Scriptura diuinitus inspirata*, episcopus Pacis Augustae, (Badaioz) pag. 272. miratur, quemquam dubitare de eo, quod Papa definiuerit, cum Deus ipse uoluerit, ut *lex egrediatur e Sion*, hoc est, ut ipse interpretatur, ex Ecclesia Romana. Canonici Hispalenses p. 288. se *coeca fidei obedientia* decreta papalia amplecti, gloriantur, ut cetera taceam.

XXIII

Hunc talem Scripturae S. neglectum, iis, qui Christianorum nomine utuntur, indignum, religioni perniciosum, et uere barbarum esse, res per se ipsa loquitur, et apud eos certe, qui praeiudicatis opinionibus non prorsus oc-

coecati sunt, probatione non indiget. Quae cum ita sint, merito mireris, nec hodie, in tanta ueritatis luce, deesse, qui placita hactenus recensita adhuc retineant, et tanquam πατροπαράδοτα, defendant, et ea improbantes nouitatis accusent, imo haereseos damnent, atque adeo dogmata et instituta obsoleta, quae per foedam medii aevi barbariem inuecta sunt, cum uere antiquis, h. e. propheticis et Apostolicis pessime confundant. In horum gratiam tria potissimum considerata proponemus: *primum*, quod haeresis illa secum ipsa pugnet, et per id, quo finem sibi propositum obtinere studet, eum quam maxime destruat ac evertat, *alterum*, quod a moribus et institutis ueterum, et ueri nominis Christianorum longissime discedat, *tertium*, idque praecipuum, quod uoluntati diuinae in S. literis reuelatae, unicae illi religionis normae, prorsus aduersetur.

XXIV.

Primum, inquam, haec dogmata secum ipsa pugnant, et finem, propter quem inuenta atque excogitata sunt, ut nimirum Pontificis Romani summa in orbe Christiano auctoritas, et quiduis pro arbitrio statuendi potestas, quam iure diuino ipsi conuenire, aiunt, penitus destruunt. Nam si potestatis huius originem et fundamentum requiras, si rationem tibi reddi, postules, cur Scripturam S. illi pro lubitu exponere, et ad sensum suum torquere liceat? cur coeco obsequio in sententiis ex cathedra Petri pronunciatis sit acquiescendum? cur, et unde, epistolae decretales parem, imo maiorem, ac ipsi libri sacri, auctoritatem habeant? cur illarum lectio omnibus concedatur et commendetur, horum negetur? cur noua Scholasticorum dogmata, cur uana muliercularum somnia, sanctae sedi probata, pro diuinis et canonicis amplecti debeamus? illico eos prouocare, uideas, ad clauis regni coelorum, Petro et successoribus eius
a Chri-

a Christo traditas, secundum Matth. XVI, et ad pascuam ouium, ipsius curae commissam, Ioh. XXI. Itaque uel inuiti, neque opinantes, concedunt, primum et ultimum fidei principium esse Scripturam S. a qua ipsa illa Ecclesiae, et Pontificis Romani, potestas pendeat, quantamcunque demum eam faciant, siue, quod eodem redit, principium Pontificium, *quicquid Papa affirmat, id uerum est, quicquid negat, falsum est*, hoc principio, tanquam priori, et eminentiori, contineri: *Quicquid Scriptura S. affirmat, id uerum, quicquid negat illa, falsum est*. Si quis contra ea, Scripturae S. auctoritatem a Pontifice Romano, siue ab Ecclesia, pendere, aut huic liberum esse, dicat, quocunque modo uelit, eam explicare, et in sententiam suam, obtorto quasi collo, trahere, is aperte auctoritatem diuinam Ecclesiae et Pontificis Romani tollit, ac re ipsa nihil aliud docet, quam, illum suo ipsius arbitrio, nullo iure diuino, talem potestatem sibi arrogasse. (a) Scilicet hoc modo Papa non aliam, imo ne eam quidem, potestatem habebit, quam olim apud Romanos, adhuc paganos, Pontifex Maximus, iure humano, et ciuitatis auctoritate, constitutus, et religio, ad eius nutum praescripta, uel immutata, non diuina, aut Christiana, sed humana erit, atque adeo pagana nec melior, nec augustior. Porro secundum haeresin illam, Pontificii Ecclesiae suae simul et tribuunt uerbum Dei, et auferunt. Tribuunt, dum se, et quidem solos, uerbum Dei habere, dicunt, clamant, pugnant: et re ipsa tamen uerbum hominis pro uerbo Dei amplectuntur, et in istud fidem suam resoluunt, dum in sententia Pontificis Romani unice acquiescunt. Hoc uero quid aliud est, quam auctoritatem omnem uerbi diuini tollere, et ex homine Deum facere, ac non modo haeresin, sed impietatem et idololatriam horrendam committere? (b)

(a) Recte D. Lutherus, aduersus Syluestrum Prieriatem disputans, qui Scripturam S. robur suum a Papa accipere, scripserat: *Satanas iste*, inquit, *Scripturas per hominem roborat. Quid est Antichristus, si talis Papa non est Antichristus? Quanquam ego libens admittam Syluestro miserabili, ut scriptura robur a Papa accipiat. Haec enim erit una uia negandae tyrannidis papalis, et semel euertendae. Cum enim Papatum ex Scriptura statuant, et Scripturae auctoritatem, per auctoritatem Papae eleuent, iam Papa nullo testimonio nitetur, nisi sui ipsius, nec iure diuino, sed suo proprio stabit.* Tom. I. oper. Ienens. Lat. fol. 62.

(b) Quam male inter se cohaereant fides uerbo Dei, et sola Pontificis Romani, quasi infallibilis, auctoritate nixa, post D. Lutherum l. c. nemo luculentius demonstrauit, quam Theologi Parisienses, in scripto The-
sibus Iesuiticis de infallibilitate papali an. 1661. opposito, cui titulus: *Noua haeresis Iesuitarum, defensa publice Parisiis in Collegio Claromontano, thesibus impressis d. 12. Decembr. 1661, denunciata uniuersis Episcopis Galliae.* Digna sunt eorum uerba, quae hic legantur: *Quicumque, inquit, dicit, rem non reuelatam a Deo, nec diuino testimonio comprobata, qualis uidelicet est: num propositiones quaedam sint recentioris horum temporum auctoris? esse obiectum fidei diuinae, quia papa dicit; adeoque pro fidei suae fundamento substituit auctoritatem humanam et uerbum hominis, ille fidem euertit, uel ex Papa facit Deum, et ex uerbo eius uerbum diuinum, ac sanctam Scripturam: id quod non haeresis tantum est, sed horrenda impietas et species idololatriae. Idololatria enim non in eo solum consistit, cum homini tribuitur nomen Dei, sed magis adhuc consistit in eo, quando qualitates Deo propriae attribuuntur homini, et eiusmodi exhibentur honores, qui ei soli competunt. Iam uero ista totius nostri spiritus atque luminis subiectio, quae est inclusa in actu fidei, nihil aliud est, quam adoratio, quam exhibemus primae ueritati: adeoque qui eam reddit uoci hominis, quemcunque etiam is locum habeat in Ecclesia, seu quicumque dicit, credere se fide diuina, quod tamen propterea saltem credit, quia homo dixit, is hominem substituit in locum Dei, transfert in creaturam honorem non nisi soli creatori debitum, et quantum in se est, nihil aliud facit ex uicario Iesu Christi, quam speciem idoli.*

XXV.

Sed ut contraria oppositorum ratio tanto clarius perspiciatur, huius barbariei tenebras non solum cum luce sacrarum

crarum literarum, et uoluntate diuina in iis reuelata, sed etiam cum meliori sententia, et institutis ueteris Ecclesiae, praescriptum uerbi diuini secutae, comparabimus, atque adeo taedium ex tam horridi et inficeti erroris recensione ortum, iucundo quodam politioris aetatis aspectu diluamus. Quamuis enim fides nostra nullius hominis auctoritate nitatur, habent tamen exempla praeceptis conformia, nescio quid, ad mouendum et persuadendum, efficaciae, dum in iis, quorum gustus praeciudicatarum opinionum asuetudine non est corruptus, eundem, quem ipsi habemus, ueritatis sensum animaduertimus. Ac primo quidem lectionem Scripturae S. contra morem ueteris Ecclesiae, nouo plane exemplo, Christianis seculo XI. interdici coepisse, ipsummet Hildebrandum Papam, primum huius interdicti autorem, supra confitentem uidimus, ut qui contrariam ueteris Ecclesiae praxin referat inter ea, quae *uiri religiosi patienter tulerint, et primitiua ecclesia dissimularit, postmodum subtili examinatione corrigenda.* (a) At noua isthaec correctio non tantum perpetuae ueteris Ecclesiae consuetudini, sed etiam uoluntati diuinae aperte repugnat. Nam ex quo uerbum Dei literis mandari coepit, lectio et notitia eius non ad solos sacerdotes restricta, sed omnibus ad coetum ueri Dei pertinentibus, sine exceptione, concessa et commendata est. (b) Neque tantum Deus, in locis cultui publico destinatis, quemque eas audire, sed et domi legere iussit. (c) Lectionem publicam Scripturae S. in captiuitate Babylonica aliquandiu intermissam, aut saltem negligentius peractam, Esdras, post reditum Iudaeorum, renouauit. (d) Et ab hoc tempore potissimum inualuit consuetudo, in synagogis, singulis Sabbathis, Mosen legendi, (e) ita quidem, ut portio quaedam primo Hebraice praelegeretur, deinde uernacule repeteretur. (f) Hanc consuetudinem, a piis et religiosis Iudaeis publice

priuatinque seruata, (g) Christus et Apostoli non sustulerunt, aut corrigendam putarunt, sed potius, ut ad ueram sapientiam utilissimam, approbarunt. Nam ipse sospitator noster publicis illis lectionibus ordinarie singulis Sabbathis interfuit, et Scripturae S. scrutinium, etiam in hostibus suis probauit, neque abnuit, quod uia ad uitam aeternam inde cognoscatur. (i) Similiter Paulus in Timotheo laudat, quod more Iudaeorum, a puero sacrarum literarum notitia imbutus sit, (k) addita ratione, ad omnes aeque pertinente, quod illae possint σοφίαι εἰς σωτηρίαν, hoc est, sapientiam salutarem, siue scientiam salutis aeternae consequendae, impertiri. Postea, cum ipsimet Apostoli mentem Domini literis proderent, tantum abest, ut scripta sua quenquam celare uoluerint, ut omnibus, in quouis loco, promiscue ea destinarent, ac dedicarent, (l) et palam coram omnibus legere iuberent, (m) et ad id saepius faciendum, proposito summae utilitatis fructu, inuitarent. (n)

(a) Vid. supra §. IX.

(b) Clarissimum extat Dei praeceptum Deut. XXXI. 11: *Cum uenerit omnis Israel ad comparendum coram Iehoua, in loco, quem elegit Deus, leges legem hanc CORAM OMNI Israële in auribus eorum*, et u. 12: *congrega populum, uiros et mulieres, et infantes, et peregrinum tuum, qui in portis tuis, ut audiant, et ut discant, timeantque Iehouam Deum uestrum, et custodiant facere omnia uerba legis huius.*

(c) Deut. VI. 6. seqq. et Cap. XVII. 18. Psalm. I. 1. 2. Esaiæ XXXIV. 16.

(d) Nam attulit Esdras legem ante coetum, a uiro usque ad foeminam, legitque in ea a luce, usque ad medium diei, coram uiris et mulieribus, et intelligentibus. Aures autem uniuersi populi attentae erant ad librum legis. Nehem. VIII. 2. Postea Ieshua, et Bani et Sherebia, Leuitae, intelligere fecerunt populum legem, ita, ut legerint in libro, in lege Dei, distincte, et proposuerint sensum, et intelligere fecerint Scripturam. u. 7. et 8.

(e) Act.

(e) Act. XV, 21. Istiusmodi enim Synagogarum Iudaicarum originem a lectione illa Scripturae S. publica, Esdrae auspicio renouata, communiter repetunt Spencerus de legibus Hebr. Lib. I. c. 4. § 10. C. Vitringa de synagoga uetere L. I. P. 2. c. 9. 10. seq. Had. Relandus, Antiq. Sacr. P. I. c. 10. et nouissime Humph. Prideaux, in the History of the Jews, P. I. Lib. VI. p. 295. ed. Lond.

(f) Leg. Eliae Leuitae praefationem in Methurgeman, et conf. H. VVarthoni Auctarium Historiae dogmaticae Vsserianae, p. 314. Idem testatur Philo Lib. I. de Iudaeorum egressu ex Aegypto, apud Eusebium, Praeparat. Euangelicae lib. VII. C. VIII, ubi, *e sacerdotibus*, inquit, *uel senioribus aliquis sacras leges palam recitans omnes sigillatim exponit.*

(g) Vid. e. g. Luc. IV. 16. seq. Act. VIII. 26. XVII. 10. seqq.

(h) Luc. IV, 16.

(i) Ioh. V. 39.

(k) II. Tim. III. 15.

(l) Rom. I. 7. Galat. II. 2. I. Corinth. I. 2.

(m) I. Thes. V. 27. *Adiuuro uos per Dominum, ut recitetur haec epistola, omnibus sanctis fratribus: et Col. IV. 16. cum recitata fuerit haec epistola, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia recitetur, et eam, quae scripta est ex Laodicea, uos quoque legatis.* Huc refer inscriptiones omnium fere epistolarum Apostolicarum.

(n) Leg. Rom. XV. 4. Collos. III. 16. II. Timoth. III. 15. Eph. V. 17. II. Pet. I. 19.

XXVI.

Praecepti et consilii huius Apostolici memores, primi Christiani, uerbum Dei maximi fecerunt, et diuina, quae inde hauritur, sapientia abundarunt, et neminem prorsus eius lectione prohibuerunt. (a) Praecipue die Dominica (b) publicae scriptorum Prophetarum et Apostolicorum praelectioni, eodem fere modo, ac olim Iudaei, uacabant. (c) Sed et domi, (d) pro se quisque sedulo ex lectione Scripturae proficere studebat, idque ad officium ueri Christiani

stiani pertinere, existimabat. (e) Hoc illud est, quod speciatim de Corinthiis Clemens Romanus, (f) de Philippensibus Polycarpus, (g) uiri Apostolici, praedicant. Hoc omnes germani Apostolorum successores, non tantum ordinis sacri hominibus, sed etiam plebeiis, (h) non tantum prouectoribus, sed etiam tyronibus et catechumenis, (i) non tantum adultis, sed etiam pueris, (k) non tantum uiris, sed etiam foeminis, (l) commendarunt, et qui nondum Christiana religione imbuti erant, eos hanc ex ipsa Scripturae S. lectione addiscere iusserunt: (m) multo aliter, ac ii, qui medio aeuo, paganis, ad sacra Christi conuertendis, Scripturam S. non modo non commendarunt, sed et per uim armorum potius, (n) quam doctrinae efficacia, conuersis, in lingua uernacula legere, uel audire, interdixerunt. (o) Contra ea, more ueteris Ecclesiae, lectionis Scripturae S. neglectio Christiano cuicunque uitio uertebatur, (p) et contemptus illius, quasi superuacuae, aut non admodum utilis, prorsus ut peccatum diabolicum, condemnabatur. (q) Actum agerem, si pluribus uterer testimoniis, in re tam euidenti, et uno omnium ueteris Ecclesiae doctorum consensu confirmata, (r) non necessariis, quae praesertim alii iam ex instituto collegerunt. (s) Itaque pauca, et illustriora quaedam, saltem exempli causa, attigisse sufficiat.

(a) Secundum Apostoli praeceptum Col. III. 16.

(b) Theophilus Antiochenus, in lib. II. ad Autolyum: *Si quis ea scire gestit, Prophetarum ianuae patent; hos legat accedens mente pura, et exacte ueritatem ipsam cognoscet.* Irenaeus II, 46. *uniuersae Scripturae, et Propheticae et Euangelicae, in aperto, et sine ambiguitate, et similiter ab omnibus audiri possunt.*

(c) Iustinus Martyr, in Apologia ad Antoninum Pium p. 98. *Solis, qui dicitur, die, omnium, qui uel in oppidis, uel ruri degunt, in eundem locum conuentus sit, et commentaria Apostolorum, aut scripta Prophetarum, quoad tempus fert, leguntur, et Tertullianus Apologet. C. XXXI: Cogimur*

mur ad diuinarum literarum commemorationem, si quid praesertim temporum qualitas aut praemonere cogit, aut recognoscere. Certe fidem sanctis uocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praeceptorum inculcationibus densamus, et paulo post: ut quisque de Scripturis sacris, uel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere. Videtur mos iste ueterum Christianorum ex Synagoga Iudaica deductus fuisse. Nam non tantum, ut hodie fieri solet, breuis quaedam periocha, sed saepe aliquot capita continua, aequae ac apud Iudaeos, praelegebantur, ut patet ex initio homiliae Origenianae de Engastrimytho. Illa enim die, qua sermonem hunc habuit Origenes, capita XXV, XXVI, XXVII, ex primo Samuelis libro praelecta sunt, et lectione finita, surrexit Origenes, et praecipua lectionis argumenta summam recensens, episcopum, quodnam ex iis uellet explicari, rogauit, cumque ἑγγασμύθῃ historiam explicare iussus esset, homiliam illam ex tempore habuit.

(d) Ita praecipit Ioh. Chrysostomus, cum alias saepissime, tum praecipue in homilia de utilitate lectionis Scripturae, Tom. V. p. 582. edit. Morellianae, *lectioni ergo, inquit, simus attenti, non duas tantum horas, (neque enim ad securitatem sufficit haec auditio nuda,) sed perpetuo quisque domum reuersus libros sacros in manus sumat, et eorum, quae dicta sunt, sensus percurrat, si quidem perpetuam et sufficientem utilitatem percipere cupiat ex Scriptura. et paulo post: is, qui Scripturas assidue legit, et iuxta riuos aquarum residet, licet neminem habeat, qui interpretetur, frequenti lectione, quasi radicibus quibusdam, plurimam utilitatem haurit. Simili prorsus modo Augustinus, Serm. LVI. de tempore, hortatur: *Lectio- nes diuinas, et in Ecclesia, sicut consuestis, audite, et in domibus uestris re- legite. Si aliquis ita fuerit occupatus, ut ante refectionem Scripturae di- uinae non possit insistere, non eum pigeat in conuiuio suo aliquid de diuinis Scripturis relegere, ut, quomodo caro pascitur cibo, sic reficiatur anima Dei uerbo, ut totus homo, id est, et exterior, et interior, de sancto et salubri conuiuio satiatus exsurgat.**

(e) Clemens Alexandrinus, Stromatum L. VII. *Sacrificium Chri- stiani sunt preces, laudes diuinae, et lectio sacrorum librorum. Cyprianus, de Zelo et liuore, Sect. XIV. sit ante oculos diuina lectio, in manibus bona operatio, in sensibus dominica cogitatio, et in Epistola II. ad Donatum: sit tibi uel oratio assidua, uel lectio: nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum. Ille te praeceptis suis instruat, ille disponat, quem ille diuitem fecerit,*

nemo pauperem faciet, penuria esse nulla iam poterit, cum semel pectus celestis sagina saturavit. Hinc Irenaeus Lib. II. C. XX. duo isthaec, ut arctissime inter se iuncta, memorat: *in sinu Ecclesiae educari, et dominicis scripturis enutriri.* et addit: *plantata est enim Ecclesia paradisus in hoc mundo, ab omni enim ligno paradisi escas manducabitis, inquit Spiritus Dei, id est, ab omni Scriptura dominica manducate.*

(f) Clemens Rom. in Epist. I. ad Corinthios §. 53. p. m. 88. *nostis autem, dilecti, et probe nostis, sacras Scripturas, et penitus in diuina eloquia introspexisistis: illa igitur mente et memoria recolite.*

(g) Polycarpus, in epistola ad Philipp. p. 383. §. 12. *Confido, uos bene exercitados esse in S. literis, et nihil uos latet.*

(h) Origenes, Homilia XIX in Matthaeum: *uinea, de qua loquitur Christus in parabola, est Scriptura S. quam paterfamilias elocarat uineatoribus, hoc est, quam dederat Iudaeis, et non solum sacerdotibus, sed et simplici plebi.* Hinc in persecutione Diocletionea, codices sacros a laicis aequae ac Clericis exactos et traditos fuisse, Optatus Mileuitanus lib. I. aduersus Parmenianum his uerbis testatur: *Ferme ante annos LX, et quod excurrit, per totam Africam persecutionis est deuagata tempestas. Quid commemorem laicos, qui tunc in Ecclesia nulla fuerunt dignitate suffulti? quid ministros plurimos? quid diaconos in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? ipsi apices et principes omnium aliqui episcopi illis temporibus, ut damno aeternae uitae istius lucis moras breuissimas compararent, instrumenta diuinae legis tradiderunt.* Causam et occasionem tyrannidis illius paganae, qua codices sacri Christianis erepti sunt, Theodoricus Ruinartus, in Actis Martyrum selectis p. 353. his uerbis memorat: *Cum animaduenterent Christianae religionis hostes, plurimum ad fidelium animos in suo proposito confirmandos ualere diuinarum Scripturarum lectionem, codicibus sacris bellum indixere.*

(i) Eusebius Praeparat. Euangel. L. XII. C. I. p. 573. *in communionem nostram recens admissis, et adhuc rudioribus animoque propemodum infantibus (τοῖς μὲν ἀρτί εἰσαγομένοις, καὶ τὴν ἐξὴν ἀτελέσιν, ὥς αὖ τὰς ψυχὰς νηπίοις) diuinarum Scripturarum lectio simpliciter traditur, ita, ut simul illis, tanquam uerbis Dei, credere iubeantur.*

(k) Idem Eusebius l. d. C. 20. p. 594. *Iure sane ac merito pueri quoque nostri diuinorum Prophetarum odas hymnosque de Deo scriptos terere saepius ac repetere consuefunt.*

(l) Amē

(l) Ambrosius, de exhortatione ad uirginitatem, uirginibus praecipit: *quaerite Iesum Christum in Scripturis, quia ibi optime inueniri potest.* Gregorius Nyssenus Comment. in Psalmos, C. V. *non solum perfecti, et qui habent oculos illuminatos, capaces sunt institutionis, quam Spiritus S. nobis impertit in Scripturis, sed etiam foeminae in iis tantum reperiunt utilitatis, ac si non nisi in illarum gratiam scriptae essent.* Hinc multa exstant illustrium foeminarum exempla, quae a diligenti Scripturae S. lectione commendantur. Talis erat filia Eleutheræ, quam Basilius, in epistola ad Eleutheram, salutatur, *et perseuerare iubet in lectione uerbi Dei, ut conseruet fructum bonae educationis, quam nacta sit.* Talis Marcella, cuius *incredibilem ardorem diuinarum Scripturarum* laudat Hieronymus, in epitaphio eius, talis Dionysia, scientia diuinarum scripturarum plena, apud Victorem Vitensem, sub initium libri de persecutione Vandalica, talis, ante has omnes memoranda, Irene, quae, ineunte seculo IV, codicem sacrum, secundum Imperatoris Diocletiani edictum, tradere noluerat, et a Dulcetio praefide rogata: *quisnam tibi auctor fuit, ut membranas istas atque Scripturas ad hodiernum usque diem custodires?* respondit: *Ille Deus omnipotens, qui iussit nobis (nos) ad mortem diligere: qua de causa non ausae sumus eum prodere, sed maluimus aut uiuentes comburi, aut quaecunque alia nobis acciderint, perpeti, quam talia scripta prodere.* Cum porro praefes quaereret, utrum scripta illa legerit, respondit: *Domi nostrae erant, neque audebamus illa efferre, quam ob rem magnopere angebamur, quod non poteramus nocte ac die illis operam dare, sicut a principio consueueramus, usque ad annum superiorem, quo illa occultauimus,* uid. Ruinarti Acta Martyrum selecta ad annum Christi 304. 394. seqq. Taceo Fabiolam, Paulam, Demetriadem, ab Hieronymo, et alias ab aliis hoc nomine laudatas, de quibus lege sis Baluzii notas ad Saluiantum p. 399. et Quesnellii Hexapla, p. 25. seqq.

(m) Iustinus Martyr, in cohortatione ad Graecos, pag. 32. *Itaque tempus est, uiri Graeci, a prisco maiorum errore discedere, et diuinis Prophetarum uacare libris, atque ex his ueram religionem addiscere, eas res annunciantibus, quas descendens in eos Spiritus S. religionem ueram discere uolentes per illos docere statuit.*

(n) Euangelii praeconium, armorum patrociniis destitutum, in propaganda religione parum ualuisse, Machiauellus, si initia ecclesiae Christianae respicias, non minus imperite, quam impie, sed si medii aevi conversiones intuearis, non prorsus sine fundamento, affirmat, Talis erat e. g.

conuersio Thuringorum et Francorum, per S. Bonifacium, regia Martelli et Pipini ope nixum, Saxonum, armis Caroli M. subactorum, Danorum et Suecorum, per Ansgarium, Ludouici Pii auctoritate missum et adiutum, quas saepe laudatus Fleury, in Hist. Eccles. tom. XIII. Disc. IV. p. 66. cum conuersionibus ueterum Christianorum hoc modo comparat: *Ce secours etoit sans doute necessaire chez de telles nations: mais les conversions des premiers siecles, faites par pure persuasion, etoient plus solides.*

(o) Vid. supra §. VII. seqq.

(p) Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. V. ad illuminatos: *Cum non omnes possunt Scripturas legere, et alios quidem inscitia, alios uero occupatio quaedam (nullos uero publicum Ecclesiae interdictum) impedit, ne, ob inscitiam, animam perdas, in paucis uersibus uniuersam fidei doctrinam comprehendimus, quod in ipsa lectione meminisse uos, uolo, et apud uos ipsos studiose recolere.* et Ambrosius Serm. I. in Psal. CXVIII. *et tu lege Prophetam, ut uideas, lege, ut aperiat oculos tuos. Quod si fugias lectionem propheti- cam, si domi non legas, in Ecclesia audire nolis, nonne sicut ille, qui auerso conuiuet obtutu, ne uideat, quod possit uidere, claudit oculos, ne aspiciat, cui potestas uidendi est, aut sicut in furore plerique iniiciunt manus oculis suis; ita et tu primo auerteris.*

(q) Ioh. Chrysostomus Hom. II. in Matth. *Multo peius est, non credere, quod opus habeamus Scriptura S. eamque quasi superuacuam intueri, et plane non legere. Nonnisi diabolus huiusmodi cogitationes suggerit. Non intelligis S. Paulum tibi dicentem, quod omnia, quae scripta sunt, ad institutionem nostram scripta sint? Addantur sequentia.*

(r) Recte Paschasius Quesnellus in Hexaplis p. 2. *tous les Peres generalement ont exhorté toutes sortes des personnes, sans distinction d'âge, ni de sexe, de condition, simples, ou habiles, a lire les Ecritures saintes, et il est impossible d'en alleguer un seul, qui soit d'un avis contraire, et qui ait témoigné ne pas approuver, que les ignorans et les femmes lussent l'Evangile, et les Ecrits des Apôtres. L'Ecriture n'est pas moins formelle, sur ce point, que les Peres. Ainsi l'on doit regarder comme un dogme fondé sur la parole de Dieu, établi clairement dans l'Ancien et le Nouueu Testament, enseigné par les Peres de tous les siecles, que la lecture de l'Ecriture sainte est pour tous les fideles.*

(s) Legantur praeter Baluzium et Quesnellum ll. cc. Richardus Simonius in Biblioth. Crit. Epistola XV, et praecipue Iacobus Vsserius in Hist. dogmat. de Scripturis et Sacris uernaculis cum Henrici VWhartoni auctario ad illam, Londini 1690. ed. XXVII.

XXVII.

Causa, quamobrem ueteres Christiani lectionem Scripturae S. tanto studio omnibus commendarunt, haec erat, quod eam non minus pro remedio salutis, quam pro unico fundamento et principio cognoscendi, pariter ac norma diiudicandi religionem Christianam, omnesque de ea controuersias, agnoscerent: utrumque conuenienter intentioni diuinae, in ipsis sacris literis reuelatae. Quod enim uerbum Dei scriptum, *primo*, sit medium salutis, Christus ipse docet, (a) et Euangelistae atque Apostoli uno consensu testantur. (b)

(a) Christus ipse communem eius temporis Iudaeorum sententiam, qua uia ad uitam aeternam perueniendi ex S. literis cognosci putabatur, probat, et confirmat, Ioh. V. 39. Vnde illis, qui locum cruciatus post hanc uitam serio euitare student, Moysen et Prophetas commendat, Luc. XVI. 29.

(b) Sic Iohannes, Euangelium scriptum esse, testatur, eo fine, ut credentes in Iesum Christum uitam habeant per nomen eius, C. XX. 31. et Paulus notitiae S. literarum in Timotheo eam efficaciam tribuit, quod possit σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν χεῖρῳ Ἰησοῦ. II. Timoth. III. 15.

XXVIII.

Horum sententiae plane conformis erat doctrina ueteris Ecclesiae, quae per Scripturam S. fidem, amorem Dei, omnesque uirtutes Christianas excitari, augeri, confirmari, et ipsam denique salutem aeternam obtineri, per suasum exploratumque habebat. (a)

(a) Tertullianus Apologetici C. XXXI. *Cogimur ad diuinarum literarum commemorationem, certe fidem sanctis uocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus.* Idem lib. II. ad uxorem, *fomenta fidei de Scripturarum interlectione commendat.* Ambrosius de ieiunio Domini in deserto Serm. XXXV. *Ipsa est refectio, quae saginat animam, quae impin-*

guat uiscera, cum de diuinis Scripturis cibum eloquii perennis accipimus. Ipsa est esca, quae uitam aeternam tribuit, et insidias a nobis diabolicae tentationis excludit. Quod autem S. literarum lectio uita sit, Dominus testatur, dicens: uerba, quae ego locutus sum uobis, Spiritus et uita sunt. Augustinus in Epistola CXXVI. ad Antonium: Illud sane admonuerim religiosissimam prudentiam tuam, ut amorem Dei non irrationabilem, uel inferas infirmiori uasi tuo, (id est, uxori tuae) uel nutrias, diuina lectione grauique colloquio. et Gregorius M. Homilia XV. in Ezechielem: in Scripturis inuenimus praedicamenta operis, et exempla uirtutis: studete, quaeso, fratres carissimi, Dei uerba meditari, nolite despicere scripta nostri conditoris, quae ad nos missa sunt. Multum ualde est, quod per ea animus refricatur ad calorem, ne iniquitatis suae frigore torpescat. etc.

XXIX.

Quod porro Scriptura S. eo fine et consilio nobis data sit, ut normam cognoscendi et diiudicandi dogmata religionis Christianae constituat, Deus ipse per illam confirmat. Nam cum primum uoluntas diuina literis mandaretur, simul etiam, ut regula cultus diuini, et norma fidei ac uitae, proponebatur. (a) Hinc Moses unum legis exemplar sacerdotibus, filiis Leui, et omnibus senioribus Israel, legendum ac describendum dedit, (b) imo legere iussit coram omni Israële, uiris et mulieribus, et infantibus, et peregrinis, idque propterea, ut audiant et discant, timeantque lehouam, et custodiant facere omnia uerba legis huius; (c) alterum exemplar a latere arcae foederis Iehouae posuit, addita hac ratione: ut sit contra te in testem, (d) hoc est, ut erroris et peccati te conuincat, si recesseris a uera religione, uia illa, quam praecepi uobis. (e) Hinc in rebus dubiis Deus remittit ad legem, et testimonium, ut dicant, doceant, faciant, incedant, secundum uerbum hoc, (f) et proxime post tempora Moses, Iosua ueram religionem Israëlitis commendaturus, eos iubet custodire et facere, quod scriptum est in libro legis Moysis, ut non recedant ab eo, ad dextram, aut sinistram. (g) Eaque

Eaque norma tam sufficiens a Deo ipso iudicabatur, ut quicquam illi ab homine quocunque addi, uel detrahi, nefas esset. (b)

(a) Leg. omnino Deut. IV. 2. et VI. 6. 7. 8. 9. 13. 14. 17. 18. 24.

(b) Deut. XXXI. 9.

(c) l. c. u. 12.

(d) Deut XXXI. 26.

(e) l. c. u. 29. Conf. Cap. XVII. 11.

(f) Esaiae VIII. 20.

(g) Iosuae XXIII. 6.

(b) Deut. IV. 2.

XXX.

Huic uoluntati diuinae conuenienter uetus ecclesia Israëlitica Scripturam S. ut normam religionis suae, constanter amplexa est, et tam arcte tenuit, ut cum ea simul et stare, et cadere, et resurgere uideretur. Hinc Iosaphat, rex Iuda, uerum Dei cultum instauraturus, misit *principes suos, Leuitas et Sacerdotes, qui docerent populum in urbibus Iuda, secundum librum legis Iehouae.* (a) Sic postea rex Ezechias religionem, una cum lege Dei scripta neglectam atque collapsam, restituens, omnia fecit *secundum legem et praeceptum Dei.* (b) Cum denuo Manasses et Ammon, insuper habita sacri codicis auctoritate, populum a uera patrum religione ad idololatriam adduxissent, rex Iosias, illum e latebris in lucem retracturus, non modo publice praelegendum curauit, sed et foedere renouato populum Deo obstrinxit, ut *sequerentur Dominum, custodirentque praecepta eius, et testimonia eius, et statuta eius toto corde suo, faciendo uerba foederis, scripta super libro isto.* (c) Neque alio fundamento nitebantur Iudaei, ex captiuitate Babylonica reduces, cum publicum ueri Dei cultum Hierosolymae renouarent. (d) Post ea tempora diffitendum quidem non est, uarias traditiones Iudaeorum orales cum uerbo Dei scripto coniunctas, imo huic

huic progressu temporis antepositas fuisse. (e) Sed hoc ipsum Christus in Phariseis, tanquam praecipuum corruptelarum Iudaicarum fundamentum, reprehendit, quod per traditiones suas mandata Dei irrita facerent: (f) cum ceteroquin ueram religionis normam, a Deo traditam, pracepto pariter ac exemplo suo comprobaret. (g) Idem fecerunt Apostoli, dum doctrinam suam, licet θεόπνευστον, non modo ipsi ex prophetarum ueteris testamenti scriptis confirmarunt, (b) sed etiam ab aliis ad hanc normam exigi et examinari, minime refugerunt. (i)

(a) II. Paralipp. XVII. 7. 8. 9.

(b) II. Paral. XXXI. 21. Conf. u. 3. et Cap. XXX. 1. 2.

(c) II. Chronic. XXXIV. 31. 2. Reg. XXII. et XXIII.

(d) Leg. Nehem. VIII. IX. X.

(e) Originem primam traditionum Iudaicarum, quam uulgo Iudaei a Mosis tempore, atque adeo ex ipso monte Sinai, repetunt, non ultra Esdrae aetatem assurgere, pluribus, post alios, nuper demonstraui H. Prideaux, in the connexion of the History of the old and New Testament. P. I. Lib. V. p. m. 257. Quid quod demum post mortem Simonis Iusti, anno ante C. N. 292. defuncti, extiterunt Tannaim, h. e. doctores Mischnici, qui Mischnam seu traditionem, ex ore praeceptorum acceptam, rursus publice recensuerunt et explicarunt: de quibus leg. Buxt. Lexicon Talmudicum uoc נִזְנִי pag. 2610. seqq. Horum praecepta deinceps creuerunt eundo, et cum ipso die multiplicata, secundo tandem post C. N. seculo, a R. Iuda Hakkadosch in unum corpus relata sunt. leg. Buxtorfii recensio operis Talmudici. His traditionibus suis tantum tribuebant Iudaei posteriores, ut prae iis ipsum uerbum Dei contemnerent. Nam istud cum aqua, Mischnam cum uino, illud cum sale, hanc cum pipere et aromatibus compararunt, leg. Maimonidis praef. ad Seder Zeraim, Buxtorfii recensio operis Talmudici, et Synagoga Iudaica C. III. Hottingeri Thesaurus, Lib. II. C. III. §. III. Lightfooti Harmonia quatuor Euangelistarum Sect. 23.

(f) Marc. VII. 13.

(g) Vide e. g. Luc. XVI. 29. 31. et Ioh. V. 39. Matth. IV. 7. 10. XXII. 29. it. Luc. IV. 21. C. XXIV. 32. 45. seqq.

(b) Ex-

(b) Exempli loco sint Petrus, Act. II. 16. 25. seqq. C. III. 18. C. IV. 11. Philippus, Act. VIII. 28. 35. Stephanus, Act. VII. u. 1. seqq. Paulus et Barnabas, Act. XIII. 46. 46. et C. XIV. 15. et iterum Paulus, Act. XXVIII. 23. Rom. I. 2. etc.

(i) Act. XVII. 11. et C. XXVI. 22.

XXXI.

Postquam deinde Euangelistae et Apostoli, Spiritus S. instinctu, Euangelium Domini nostri Iesu Christi, doctrinae Moſis et Prophetarum conforme, scriptis consignarunt, hoc pari pietatis affectu suscipiendum erat, (a) adeo, ut praeter uerbum Dei, nouam atque diuersam doctrinam annuntiaturis anathema diceretur. (b) Et simul ac liber quidam Θεόπνευστος promulgatus fuerat, Canonicam in Ecclesia auctoritatem per se habuit; non demum uel ex uniuersarum Ecclesiarum consensu, uel historica patrum traditione, dignitatem illam ac ualorem impetrauit. (c)

(a) Galat. VI. 16. Philipp. III. 15. 16. I. Thes. II. 13. II. Thes. III. 14. I. Timoth. VI. 20. II. Timoth. I. 14. Ioh. XX. 31. C. XXI. 24.

(b) Gal. I. 8.

(c) Contra Ludouici Eliae du Pin, Henrici Dodwelli, aliorumque hypotheses, hoc ex instituto probauit B. Neumannus noster, in Disputat. Theol. de Canone Scripturae S. obſignato. §. XXIX.

XXXII.

Institutioni huic Apostolicae congruebat doctrina et praxis primitiuae Ecclesiae, quae, ut solo uerbo Dei scripto, tanquam norma fidei suae ac religionis, nitebatur, (a) ita controuersias, si quae de illa oriebantur, ad hanc solam normam examinabat, (b) et praecipue in conciliis suis, S. Scripturam illarum iudicem constituebat, (c) et uel ipsum silentium eius, ad dogma aliquod religionis, ut nouum, et a fide Christiana alienum, reiiciendum, sufficere, statuebat, atque adeo ex sacris literis non tantum *affirmatiue*, sed etiam *negatiue*, argumentabatur. (d)

(a) Ita IRENAEVS lib. III. c. 1. NON enim PER ALIOS dispositionem solutis nostrae cognouimus, quam per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos quod quidem tunc praeconieuerunt, postea uero, per uoluntatem Dei, in Scripturis nobis tradiderunt, FVNDAMENTVM ET COLUMNAM FIDEI nostrae futurum. Vbi haud obscure alludit ad uerba Apostoli I. Tim. III. 15. *σῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας*, quae tamen non dicit de Ecclesia, domo Dei, cuius mentio in eodem uersu 15 praecedit; sed de euangelio, cuius fundamentum, et quasi summa, continentur uerbis proxime sequentibus: *Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί*. Similiter Irenaeus, in libri huius III. capite XI. p. 221. scribit: *σῦλος δὲ καὶ στήριγμα ἐκκλησίας τὸ εὐαγγέλιον, columna autem et firmamentum Ecclesiae est Euangelium*. Vnde colligas, locum hunc Paulinum, quo uulgo Pontificiorum hodieque, ad auctoritatem Ecclesiae Romanae supra Scripturam seu euehendam, abutitur, tempore Irenaei aliter, quam a Rob. Stephano, et in uulgatis N. T. editionibus ac uersionibus, Stephani recensionem secutis, interpunctum, et ita lectum fuisse: u. 15. *Πῶς δὲ ἐν οἴκῳ Θεῶ ἀναστρέφεσθαι, ἡττις ἐστὶν ἐκκλησία Θεῶ ζῶντος*. u. 16. *σῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας, καὶ ὁμολογούμενος μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί*. Sic quoque distinguere editionem Basileensem, quae an. 1540. prodiit, animaduertit Schmidius ad h. l. Consentiant Camero, Quistorpius, aliique, recensiti a Thoma Ittigio, in Programmate, Orationi inaugurali an. 1697. praemisso, quod extat in Enneade dist. p. 724. Quomodocunque uero ista se habeant, neque enim controuersiam hanc, de interpunctione loci Paulini, nostram nunc facimus, certum et perspicuum est, Irenaeum non Ecclesiam pro doctrinae Euangelicae, sed doctrinam Euangelicam, sacris literis comprehensam, pro ecclesiae norma ac fundamento agnouisse. Et hanc quidem communem primae Ecclesiae Christianae sententiam fuisse, idem Irenaeus, a maioribus se accepisse, lib. IV. C. 45. p. 345. his uerbis testatur: *Quemadmodum audiui a quodam Presbytero, qui audierat ab his, qui Apostolos uiderant, et ab his, qui didicerant: sufficere de his, quae sine consilio spiritus egerant, eam, quae ex Scripturis esset, correctionem*. Ita et aequalis Irenaei, Tertullianus, in lib. de resurrectione carnis, p. 37. *Aufer denique, inquit, haereticis, quaecunque Ethnici sapiunt, ut de Scripturis solis quaestiones suas sistant, et stare non poterunt*. Frigidum est, quod ad hunc locum, a nostratibus in Colloquio Ratisbonensis Sess. VIII. obiectum, respondent aduersarii: agere illic Tertullianum contra eos, qui, humana ratiocinatione inducti, negarunt carnis resurrectionem: de his, aliisque similibus, qui ea, quae credenda sunt, humana solum ratione conuellere nituntur,

eum

eum dicere: aufer haereticis etc. Si enim uel Ecclesiae, uel aliam quamcunque autoritatem, pari pietatis affectu, ac ipsas Scripturas, pro fidei norma agnouisset Tertullianus, non ad solas scripturas, tanquam unicum fidei principium, sed ad Scripturas et traditiones Ecclesiae, aut ad Pontificis Romani decreta et constitutiones, haereticos illos remisisset. Ita seculo III. ORIGENES, in Homil. XXVI. ad Num. XXXI, transitum Israelitarum in terram promissam allegorice de transitu Patrum V. T. in uitam aeternam exponens, addit: *Sed haec nisi ex Scripturis diuinis probentur, fabulae uidebuntur.* et prouocat deinceps ad Hebr. XI. Simili modo et alibi passim sensum allegoricum, quem huic uel illi loco Scripturae S., more suo, infert, saltem ex alio loco, proprie et sensu literali accepto, probat. uide e. g. Homil. I. in Ierem. Tract. XXIII. et XXIV. in Matth. et ad Rom. III. etc. Seculo IV, HILARIUS, lib. III. de Trinitate, aduersarium Arianum alloquens: *Bene habet, inquit, quod iis, quae scripta sunt, contentus sis,* et lib. II. ad Constantium Augustum: *uere te, domine, admiror, fidem secundum ea, quae scripta sunt, considerantem: et merito plane ad illa ipsa unigeniti filii Dei eloquia festinas, ut imperatoriae sollicitudinis capax pectus etiam diuinorum dictorum conscientia plenum sit. Hoc qui repudiat, Antichristus est, qui simulat, anathema est.* et paulo post: *fidem quaeris, Imperator, audi eam, non de nouis chartulis, sed de Dei libris.* Eodem seculo, in Graeca ecclesia, BASILIUS, in Ethicis, definit. LXXX. C. 22. *quid est proprium, inquit, credentis? ut tali persuasionem assentiatur uirtuti dictorum, neque quicquam praesumat uel reprobare, uel superaddere. Si enim quicquid ex fide non est, peccatum est, sicut dicit Apostolus, fides uero ex auditu, auditus autem per uerbum Dei est; ergo quicquid extra diuinam Scripturam est, peccatum est. Ergo unicum fidei fundamentum uerbum Dei, et nullum uerbum Dei, quod extra diuinam Scripturam est.* Idem libro de fide p. 494. *manifestus est fidei lapsus, et liquidum superbiae uitium, uel respuere aliquid eorum, quae Scriptura habet, uel inducere quicquam, quod scriptum est.* Multo plura in hanc sententiam, eodem loco, disputat, dignissima, quae legantur, sed longiora, quam ut hic exscribi possint. Quin ita eo tempore huic normae assueti erant Christiani, ut quicquid in causa religionis, sine scripturae S. testimonio, assereretur, nullam apud eos fidem, uel autoritatem haberet. Hinc CHRYSOSTOMUS in Psalm. XCV. T. I. col. 960. *quis est, inquit, qui ista promittit? Paulus. Neque enim oportet quicquam dicere sine testibus, solaque animi cogitatione. Nam si quid dicitur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc haesitans, et interdum sermonem, ut friuolum, quersans, interdum ut pro-*

babilem, accipiens: uerum ubi e Scriptura diuinæ uocis prodit testimonium et loquentis sermonem, et audientis animum confirmat. Seculo V. THEODORITVS dial. I. p. 18. *noli mihi humanis cogitationibus et ratiocinationibus obstrepere, ego enim in sola Scriptura acquiesco.* et pag. 48. *decebat te acquiescere in Apostolicis et Prophetis demonstrationibus. Quia uero etiam sanctorum Patrum interpretationes requiris, ego et hanc tibi, Deo iuuante, applicabo medicinam.* Plura in hanc sententiam Patrum testimonia congesta uide in colloquio Ratisbon. sessione VIII. in Gerhardi Confessione Catholica Lib. I. P. I. C. I. Christiani Dreieri controuersis cum Pontificiis, disp. III. Chamierii Panstratia Catholica T. I. lib. 8.

(b) Ita Seculo II. Irenaeus, aduersus Valentinianos haereticos disputans, in praef. libri III, fundamentum errores eorum refutandi, pariter ac ueritatem religionis Christianae uindicandi, nullum aliud constituit, quam scripta Apostolorum et Euangelistarum, *per quos ueritatem, hoc est, filii Dei doctrinam, cognouimus, quibus et dixit Dominus: qui uos audit, me audit, et qui uos contemnit, me contemnit, et eum, qui misit me.* Similiter Tertullianus, Hermogenis errores confutans, pro fundamento et principio disputationis suae sumit: quicquid de rebus diuinis Scriptura S. non reuelat, id pro dogmate religionis Christianae falso uenditur. Hinc in lib. II. aduersus Hermogenem: *adoro, inquit, plenitudinem Scripturae, quae mihi et factorem manifestat, et facta.* In Euangelio uero amplius et ministrum atque arbitrum rectoris inuenio sermonem: *an uero de aliqua materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat uae illud, adicientibus, uel detrahentibus, destinatum.* In Graeca Ecclesia Basilii in epistola LXXX. ad Eustathium Medicum Tom. II. p. 74. *Stemus igitur arbitrati inspiratae a Deo Scripturae, et apud quos inueniuntur dogmata diuinis oraculis congrua, illis omnino ueritatis adiudicetur sententia.*

(c) Sic in primo concilio oecumenico, Imperator Constantinus M. controuersiam Arianam, secundum oracula Prophetarum, Euangelistarum, et Apostolorum, diiudicare iussit. Nam in oratione ad concilium illud habita: *Euangelici, inquit, et Apostolici libri, et ueterum Prophetarum oracula, quid de Deo sentiendum sit, nos aperte docent. Quamobrem hostili contentione deposita, ex Scripturis diuinitus inspiratis solutionem eorum, quae in controuersiam ueniunt, requiramus,* apud Theodorum Hist. Eccl. lib. I. c. 7. p. 25. quam Constantini M. sententiam, de Scriptura S. sufficiente controuersiarum Theologicarum iudice, contra Bellarmini, Cani, Andradii, Bulengeri, et aliorum, obiectiones uindicat Chamier in Ponstrat. Cathol.

Cathol. T. I. Lib. 8. c. 10. th. II. seqq. et Arium in concilio Nicaeno, non ex traditione, sed ex Scriptura S. confutatum esse, demonstrat, lib. IX. c. 17. th. 3. seq. Quid quod ipsimet Ariani de hoc controuersiarum religionis iudice cum orthodoxis consentiebant, ut paulo ante Hilarii testimonio demonstrauius. Hinc Athanasius tanto studio et labore sibi probandum duxit, quod uocabulum *ὁμολογίος*, non sine auctoritate Scripturae S. in concilio Nicaeno receptum, et approbatum sit. uide Tom. II. Operum eius p. 295. seqq. et conf. Basnage Hist. de l'Eglise L. XXVII. c. 1. p. 1569. denique, ut plura exempla, in re euidenti non necessaria, cumulare superfedeam, constanti ueteris Ecclesiae more receptum fuit, ut, cum ad discernendas religionis controuersias concilia haberentur, sacer codex, quasi iudex principalis, in medio confessu poneretur, et, disciplinae ordinandae causa, codex canonum cum eo coniungeretur, leg. Christoph. Iustelli praefatio ad codicem Canonum Ecclesiae uniuersae, sub initium.

(d) Ita supra, not. b., Tertullianum aduersus Hermogenis errores argumentantem uidimus, et communem hanc, atque familiarem Ecclesiae Christianae, pro religione disputandi rationem fuisse, Hieronymus, in lib. aduersus Heluidium c. IX. his uerbis docet: *ut haec, quae scripta sunt, non negamus, ita ea, quae non sunt scripta, renuimus, natum Deum esse de uirgine, credimus, quia legimus: Mariam nupsisse post partum, non credimus, quia non legimus.* et in Matth. XXIII: *hoc, quia de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* et ante Hieronymum, Ambrosius lib. II. c. 3. de uocatione gentium: *Sanctis Scripturis non loquentibus, quis loquatur?*

XXXIII.

Itaque traditiones non scriptae, hoc est dogmata, (a) quae nullum habent in sacris literis fundamentum, et per oralem traditionem, ab Apostolis acceptae esse dicuntur, sicut iam primis rei Christianae seculis, (b) imo ipsa Apostolorum aetate, admodum fallaces erant, (c) ita ueteris Ecclesiae sententia, nequaquam pro norma fidei agnoscebantur: quin potius prioribus tribus seculis haereticorum proprium erat, ea, quae ex Scriptura S. probari non poterant, traditioni adscribere, et parem huic, aut maiorem, ac illi, auctoritatem tribuere. (d) Si quam uero traditionem in rebus dogmaticis admittebant Patres orthodoxi, ei non

per se fidem habebant, sed quatenus cum Scriptura S. consentiebat, atque adeo illam ante omnia ad amussim hanc examinandam censebant. (e)

(a) Loquimur ergo de traditionibus dogmaticis, non de ritualibus, siue ad ritus et ceremonias externas spectantibus. Nam in his, aliquid moribus et institutis ecclesiaetribuendum esse, ultro fatemur, et eo pertinent traditiones, quas Tertullianus, de Corona Mil. c. 4. Basilus, de Spiritu S. alique commendant. leg. quæ ad locum illum Tertulliani, traditionibus Pontificiis potius aduerso, quam fauente, commentatus est Basnage Hist. Eccles. lib. IX. c. 5. p. 474.

(b) Exempli loco sit Papias, non modo Apostolicorum uirorum, ut testatur Eusebius Hist. Eccles. lib. III. c. 39. sed et, si Irenæo lib. V. c. 31. fidem habemus, ipsius Iohannis Apostoli auditor, qui dicta et facta Apostolorum se studiose conquisiuisse, apud Eusebium, loco dicto, profitetur, ac nihilominus fabulas ineptissimas, et uiro Apostolico indignissimas, pro traditionibus Apostolicis uenditat: quo nomine iam ab Eusebio notatus est. et quia in illis eminet regnum Chiliaisticum, huius defensores ab illo, quasi hæresiarcha, Papianistæ dicti esse censentur, leg. V. Cod. de hæret. uide ad hunc locum, Cotelærii tom. I. Monumentorum Ecclesiae Graecæ, col. 765. et Græbii Spicilegium Patrum Sec. II. p. 26. Eodem seculo II. Irenæus lib. II. cap. 39. p. 161. quasi ex certa constantique traditione Apostolica acceptum, refert, Christum Sospitatorem nostrum, usque ad Lætatis annum, in his terris docendi munere functum esse. *Hoc enim, inquit, testantur omnes seniores, qui in Asia apud Iohannem, discipulum Domini, conuenerunt, tradidisse iis Iohannem. Permansit enim cum eis usque ad Traiani tempora. Quidam autem eorum non solum Iohannem, sed et alios Apostolos uiderunt, et hæc eadem ab iis audierunt, et testantur de huiusmodi relatione,* uerbis iam ab Eusebio Hist. Eccl. lib. III. c. 23. citatis. Atqui hoc Euangelicæ historiae aduersum, et falsissimum esse, hodie uel pueri norunt. Antonius Pagi, in Critica Anti-Baroniana ad annum Christi 32. n. V. p. 24. locum illum Irenæi corruptum esse, putat, sed coniecturam eius data opera refellit, et Irenæi errorem agnoscit, Massuetus Diss. III. in Irenæum art. VI. §. 71. Sic Polycarpo, Irenæi præceptori, persuaderi nunquam potuit, ut Pascha, alio die, quam decima quarta luna post æquinocmium uernum, more Iudæorum, celebraret, propterea, quod cum Iohanne, Domini nostri discipulo, et cum reliquis Apostolis quibusdam, familiariter uixerat, et hunc morem, ab iis acceptum, firmiter obseruauerat, ut testatur ipse Irenæus, apud Eusebium Hist. Eccles. Lib. V. p. 193. Nihilominus traditionem hanc Apostolicam, non modo Victor, episcopus Romanus,

Romanus, sed ipsum quoque concilium Nicenum insuper habuit, siue, quod eam pro uera non agnosceret, atque adeo exiguam traditionibus fidem haberet, siue, quod parum de ea laboraret, atque adeo auctoritati traditionum non multum tribueret.

(c) Exemplum habes Act. XV. 1. seq. ubi nonnulli pro Apostolorum traditione uenditabant, quod falsissimum erat, obseruationem rituum Moisaicorum necessariam esse ad salutem, prorsus contra mentem Apostolorum, ut patet ex Gal. V. 2. et Phil. III. 3.

(d) Diserte hunc haereticorum sui temporis characterem annotauit Irenaeus lib. III. c. 2. *quod faciunt*, inquit, *omnes haeretici. Cum enim ex Scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate, et quia uarie sint dictae, et quia non possit ex his inueniri ueritas ab his, qui nesciant traditionem. Non enim per literas traditam illam, sed per uiuam uocem.* Et hoc quidem loco illud speciatim ad Valentinianos accommodat: alias uero eandem Carpocratianorum consuetudinem fuisse, ostendit. lib. I. c. 24. Similiter Marcionem, Basilidem, Cerinthum, et Hermogenem, somnia sua et commenta, quae ex Scripturis probare non poterant, ex traditione orali deriuasse, obseruat Basnage Hist. de l'Eglise L. IX. c. 5. p. 474. Hunc morem iam ante Irenaeum, ut Pharisaicum, damnauit Iustinus Martyr, quod ipse testatur, in epistola ad Zenam et Serenum, quam ita orditur: *de inconsulta quorundam institutione, et inutili doctrina, secundum traditionem hominum, hereditario accepta ab iis, qui Pharisaeorum placita pariter ac facta imitantur* (περὶ τῆς μαθήσεως ἀνωφελῆς, κατὰ παράδοσιν ἀνθρώπων, κληρονομηθείσης ὑπὸ τῶν τὰ ὅμοια τοῖς Φαρισαίοις νοούντων τε καὶ πράττοντων) *in epistola ad Papam, perquam diligenter et accurate dixi.*

(e) Ita sec. III. Cyprianus, in epistola ad Pompeium: *Vnde est*, inquit, *ista traditio? utrum de dominica et euangelica auctoritate descendens? an de Apostolorum mandatis et epistolis ueniens? ea enim facienda esse, quae scripta sunt, Deus testatur, et proponit, ad Iesum Naue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo. Si ergo aut in Euangelio praecipitur, aut in Apostolorum epistolis, aut actibus, continetur, obseruetur doctrina haec et sancta traditio.* Frustra contra testimonium hoc, in Colloquio Ratisbonensis sess. VIII. prolatum, obiiciunt Iesuitae Ratisbonenses: Cyprianum haec scripsisse, cum errorem suum de rebaptizandis haereticis tueri uellet, et praeterea eum non omnes traditiones, sed eas duntaxat, quas ipse Scripturae contrarias existimabat, reii-cere. At enim quod ad prius attinet, non sequitur: Cyprianus errauit de baptismo haereticorum; ergo etiam errauit in eo, quod traditiones ad Scripturam S. exigendas et examinandas censuit. Nam etsi de illo Cyprianus a

Stephano

Stephano aliisque dissentiebat, tamen principium de eo disputandi primum et ultimum esse Scripturam S. utrinque agnoscebatur: alterum, quod dicunt Iesuitae, aperte falsum est. Non enim Cyprianus eas duntaxat traditiones reiicit, quas Scripturae contrarias existimat, sed illas etiam, quae *de dominica et euangelica auctoritate non descendunt, aut de Apostolorum epistolis non ueniunt*, hoc est, ut se ipsum explicat, quae non simul in S. literis scriptae sunt. Similiter seculo IV. Basilius, quem uulgo dissentientes, ut praecipuum traditionis patronum, commendant, lib. de Spiritu S. Cap. VIII: *quod patres nostri dixerunt, nos etiam dicimus, quod gloria communis est Patri et Filio etc: At non hoc nobis sufficit, quod patrum est traditio. Nam et illi Scripturae auctoritatem secuti sunt, ex testimoniis, quae paulo ante ex Scriptura deduximus, initio accepto.* Eodem spectant, quae Irenaeus lib. III. c. III. copiose, de traditionibus Apostolicis, in Ecclesia Romana, Smyrnenſi, aliisque, conseruatis, disputat. Scilicet earum inductione contra Valentinianos, qui traditiones de rebus Scripturae S. ignotis uenditabant, probat, quod nihil contineant, nisi fidem in Scriptura S. traditam. Vnde falsissimi sunt Iesuitae Ratisbonenses, dum ex hoc Irenaei loco inferunt, Ecclesiam eo tempore duplex fidei principium habuisse: id quod data opera Irenaeus confutat. Meminisse uero debebant, inter nos non disputari, utrum aliquam traditionem agnouerit uetus ecclesia; sed utrum dogmata quaedam, sine auctoritate Scripturae, a maioribus tradita, tanquam uera, et creditu ad salutem necessaria, admiserint?

XXXIV.

Pontificum uero Romanorum responsa, tantum abest, ut infallibilia iudicarint ueteres Christiani, aut fidem suam iis addixerint, ut illos erroris acculare, imo haereseos condemnare, et propterea communione sua excludere, non dubitauerint. Exempli loco sint Liberius, seculo IV. haereseos Arianae reus: (a) Vigilius, Eutychianismo, aduersus concilium Chalcedonense, patrocians, (b) et ob trium capitulorum damnationem, quam synodus oecumenica V. decreuit, bis improbatam, et bis, mutata per uices sententia, approbatam, (c) ab episcopis occidentalibus, speciatim Africanis, excommunicatus: (d) Honorius, seculo VII, in concilio oecumenico VI, haereseos Monotheleticae, publica omnium senten-

sententia, ab ipsis etiam successoribus suis confirmata, damnatus. (e) Itaque cum grauiore de religione dissensiones inciderent, eas non ad tribunal Romanum, quasi ad iudicium supremum et authenticum, referebant: sed more ab Apostolis tradito, concilia indicebant, et sacrorum antistites, magno saepe sumtu et incommodo, ex toto imperio Romano conuocabant: frustra sane, si unius Pontificis arbitrio illae componi potuissent. (f) Ceterum tametsi conciliis huiusmodi controuersiae decernendae committebantur, eorumque sententia, praesertim oecumenicorum, omnibus Pontificis Romani decretis, sine controuersia praeferebatur, et superior iudicabatur: tamen dogmata in iis definita, non propter concilii auctoritatem, sed quia id, quod concilium decreuerat, cum uerbo Dei consentiebat, sibi credenda putabant. Vnde si quid in concilio contra uerbum Dei decretum fuerat, id iure suo repudiabant. (g)

(a) Liberius, ab anno 352. episcopus Romanus, ab Imperatore Constantio, religionis causa, in exilium missus, ut restitutionem impetraret, non tantum Ursatio, Valenti, Vincentio, aliisque Arianae factionis episcopis, abiecte supplicauit, in epistolis inter Hilarii fragmenta editis, sed et, ex horum praescripto, anno 355, in Athanasii condemnationem, et in formulam fidei Sirmensem consensit, atque adeo, ut dilerte Hieronymus, de uiris illustribus C. XCVII. inquit, *haeresi Arianae subscripsit*. Cuius facti indignitate permotus Hilarius, ipsi exclamauit: *haec est perfidia Ariana! anathema a me dictum tibi, Liberi, et sociis tuis! iterum anathema tibi et tertio, praeuaricator Liberi*. leg. Matthaei Larroquani Diss. de Liberio p. 192. seqq. Basnage Hist. Eccles. lib. VII. c. 6. p. 367. Ex ipsismet Romanensibus lapsum et haeresin Liberii agnoscunt Tillemontius, Memor. ad Hist. Eccles. tom. VI. P. II. Art. LXIX. p. 306-364. 419. Du Pin, in Dissert. V. de Antiqua Ecclesiae disciplina p. 347. *sufficit*, inquit, *antiquos pro certo habuisse, Liberium haereticae fidei formulae subscripsisse, et Arianae perfidiae consensisse*. et paulo post p. 348: *liquet, Liberium ab haeresi liberari non posse*.

(b) Vigilius, Pontificatu, anno 540, non sine ambitu et prensatione nefanda, potitus, synodum Chalcedonensem, inter oecumenicas quartam, damnauit, et unicam in Christo naturam professus est, sicut Theodora Augusta, interposito iureiurando, datoque chirographo, promiserat: quod

ei palam, adhuc uiuenti, exprobrauit Facundus Hermianensis, in libro contra Mutianum p. 573. Consentiunt Liberatus, Victor Tununensis, aliique eorum temporum scriptores. Conf. Fleury in Hist. Eccles. L. XXXII. Cap. 57. 58. tom. VII. p. 356.

(c) In notissima illa de tribus capitulis, per concilii oecumenici V sententiam, anno 553 damnatis, controuersia, nemo maiorem inconstantiam prodidit, quam Vigilius Papa, idque cum non ut priuatus, sed ut Pontifex, ex cathedra pronunciaret. Nam primum an. 547, cum plerisque aliis episcopis occidentalibus, ab illorum condemnatione ita abhorruit, ut Mennae, episcopo Constantinopolitano, eam approbanti, communionem suam denegaret, sed post aliquot menses Mennam non modo in communionem recepit, sed et ipse trium capitulorum condemnationi subscripsit, suaeque sententiae rationem, in *iudicato*, quod uocat, die XI. Apr. an. 548. edito, pluribus exposuit. Postea, cum totum fere orbem Christianum Occidentalem, ipsumque Clerum Romanum aduersus se fremere, et factum illud indignissime ferre, intelligeret, eius poenitentia ductus, denuo mutauit sententiam, et in *constituto* suo, tempore ipsius Synodi V, ad Imperatorem Iustinianum scripto, omnia fere eius gesta exauctorauit, speciatim Theodorum Mopsuestenum, qui in pace Ecclesiae obierit, Theodorum, et Ibam Edessenum, quos synodus Chalcedonensis absoluerat, post mortem damnandos esse, negauit, et scriptum illud his uerbis conclusit: *statuimus et decernimus, nulli, ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinenti, licere, quicquam contrarium his, quae praesenti asseruimus uel statuimus constituto, de saepe dictis tribus capitulis aut conscribere, uel proferre, aut componere uel docere, aut aliquam post praesentem definitionem, mouere quaestionem. Si quid uero de iisdem tribus capitulis contra haec, quae hic asseruimus, uel statuimus, dictum atque conscriptum est, uel fuerit, hoc modis omnibus, et AVCTORITATE SEDIS APOSTOLICAE, cui per gratiam Dei praesidemus, refutamus.* tom. V. Concil. p. 375. add. Baluzii noua Collectio Concil. Tom. I. p. 1151. seqq. ei-que constituto Vigiliano sedecim episcopi una subscripserunt. At non multo post, cum Imperator fidem, de condemnandis tribus capitulis, ab eo sibi datam, et iureiurando confirmatam, non sine periurii crimine, uiolari, indignaretur, et tantae leuitatis poenas Pontifici intentaret, minis eius commotus, Vigilius, acta synodi uicissim approbauit, eique, ut Euagrius lib. IV. C. 37. scribit, per literas consensit. Et has quidem Vigilius literas, *ad Eutychium, Archiepiscopum Constantinopoleos, et omnem praeiacentem sanctam synodum, scriptas VI. Idus Decembres, Imperii Domini nostri Iustiniani, aeterni Augusti, anno XXIV, post consulatum Basilii, V. C. an. XII,* atque adeo eodem

anno, quo synodi acta, et trium capitulorum proscriptionem, damnauerat, multi pro deperditis habuerunt, alii unquam extitisse, prorsus negarunt: at superiori seculo Petrus de Marca eas e latebris eruit, et cum dissert. sua de Synodo V, in lucem edidit Lutetiae Paris. 1644. postea etiam Labbeus tomo V. Concil. p. 596. inseruit. In his Vigilius, cum plurimos Theodori Mopsuesteni, Theodoriti, et Ibae Edesseni, errores notasset, ita definit: *Praedicta itaque tria impia capitula anathematizamus, et condemnamus, sc. impium Theodorum Mopsuestiae, una cum impiis eius scriptis, et quaecunque impie Theodoritus scripsit, atque etiam epistolam, quae dicitur ab Iba scripta fuisse, qua superius dictae blasphemiae profanae comprehenduntur.* Postea antiquat constitutum suum, et alia, quae pro tribus capitulis antea scripserat: *quae uero, inquit, aut a me, aut ab aliis, ad defensionem trium capitulorum facta sunt, praesentis huius scripti nostri definitione euacuamus.* Et hanc quidem sententiae suae mutationem, Augustini, errores suos retractantis, exemplo tuetur, hoc modo praefatus: *si in omni negotio sapientiae ratio postulat, ut id, de quo quaeritur, retractetur, neque pudori esse debet, cum ea, quae ab initio omissa, studio ueritatis deinceps inueniuntur, in publicum eduntur, quanto magis Ecclesiasticis disceptationibus conuenit, eandem quoque rationem in illis obseruari; praecipue cum manifestum sit, Patres nostros, et maxime beatissimum Augustinum, qui in diuinis Scripturis claruit, propria scripta retractasse, dictaque sua correxisse, nos quoque similiter illis exemplis inuitati, in controuersia trium capitulorum supra memoratorum etc.* leg. tom. V. Concil. p. 595. Multo ampliorem Vigili constitutionem, VII. Kal. Martii, a XXVII Imp. Iustiniani, et XIII. post Consulatum Basilii, h. e. d. XXIII. Febr. anni 556. datam, in re ipsa cum priore illa consentientem, edidit Baluzius, in noua Collect. Concil. p. 1551. Et haec constitutio, licet Vigilio Papae tantum non ui extorta, publicam deinceps auctoritatem obtinuit, adeo, ut qui postea concilium Constantinopolitanum, aut trium capitulorum condemnationem in eo factam, improbarent, a fede Romana schismatici iudicarentur. leg. Norisii Diss. de Synodo V, c. 8. et 9. seqq. et Fleury Historia Eccl. lib. XXX. c. 52.

(d) Victor Tununensis, in Chronico ad annum 551, post consulatum Basilii, V. C. anno X, *Africani Antistites Vigilium, Romanum episcopum, damnatorem trium capitulorum, synodaliter a communione catholica, reseruato ei poenitentiae loco, recludunt, et pro defensione memoratorum trium capitulorum literas satis idoneas Iustiniano Principi per Olympium Magistratum mittunt.*

(e) Honorii Papae, iam anno 636. defuncti, memoria, ob defensam haeresin Monotheleticam, in concilii CPTani, oecumenici VI, sessione XIII.

his uerbis damnata est: *Similiter autem et epistolam ab Honorio rescriptam ad eundem Sergium, (damnamus) hasque inuenientes omnino alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, et a definitionibus sanctorum conciliorum, et cunctorum probabilium Patrum, sequi uero falsas doctrinas haereticorum, eas omnimode abiicimus, et tanquam animae noxias, execramur. Quorum autem impia execramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei ecclesia proiici iudicauimus, id est Sergii etc. Cum his uero simul proiici a sancta Dei catholica Ecclesia, simulque anathematizari, praeuidimus, et Honorium, qui fuerat Papa antiquae Romae, eo, quod inuenimus per scripta, quae ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus eius mentem secutus est, et impia dogmata confirmauit. Quam sententiam ipsi illius, et proximorum seculorum, Pontifices Romani, tantum abest, ut in maiestatem sedis suae iniuriam esse, putarint, ut ultro ratam habuerint et confirmarint. Diserte Leo II., qui anno 684, atque adeo paucis post concilium illud annis, uiuere desiit, in epistola ad Imp. Constantinum scribit: *anathematizamus noui erroris inuentores, nec non et Honorium, qui hanc Apostolicam ecclesiam profana traditione maculari permisit*, idemque repetit in epistola II. ad episcopos per Hispaniam constitutos. Postea Hadrianus II., Pontifex Romanus, in synodo VIII, contra Photium habita, ita pronunciauit: *Honorio post mortem ab Orientalibus anathema dictum est, quia super haeresi fuerat accusatus, propter quam solam, licitum est, maiorum suorum motibus resistere*. Eodem seculo Anastasius Bibliothecarius Romanus, in uita Honorii II, de Concilio Coptano VI: *condemnati sunt*, inquit, *in hac synodo Sergius, Cyrus, Pyrrhus, Paulus, et Honorius*. Consentiunt Humbertus Cardinalis, Beda, Marianus Scotus, Cedrenus, et quam plurimi alii, nec quisquam ante Caesarem Baronium, et Albertum Pighium, fidem rei, omnium seculorum consensu comprobatae, impugnare ausus est. Futilissimas autem horum rationes, quibus ipsa concilii oecumenici VI. acta, ob Honorii condemnationem, in falsi suspicionem adducere student, inter ipsos Romanenses Franciscus Combefisius ex instituto profligauit, in Dissert. Apologetica pro Actis synodi VI, cum Historia haeresis Monotheletarum, edita Paris. 1648. Vnde et nouissimi inter illos Historiae Ecclesiasticae scriptores Honorii condemnationem asserunt, et uelut rem extra dubitationem positam, memorant, ex quibus Iohannem Cabassutium, in Notitia ecclesiastica Conciliorum et Canonum, ad Sec. VII. p. 295. Natalem Alexandrum, in selectis Historiae Eccles. capitibus ad Sec. VII. Diss. II. et Claudium Fleurium, in Hist. Eccles. lib. XL. cap. XXII, exempli causa, nominasse sufficiat.*

(f) Recte Petrus Molinaeus de Monarchia temporali Pont. R. cap. XVII,

p. 252. *Papa, inquit, et eius adultores commenti sunt nouum dogma, quo Patres omnes ueterum conciliorum stultitiae, et ridiculi stuporis, incusantur. Nam si Papa, loquens ut Papa, et de cathedra Papali, non potest errare in fide, quid attinebat, tam opifera, tantis sumtibus, concilia conuocare, et episcopos, per totum imperium Romanum, abstrahere a suis ecclesiis, per plusculos annos, qui in deliberando de rebus fidei insumebantur? cur non potius, simul ac enata erat aliqua controuersia, consulebant papale oraculum, et Pontificem his uerbis per epistolam compellabant: Supplices rogamus tuam sanctitatem, ut hanc controuersiam nobis enodet, et ad quaesita respondeat, non ut homo, sed ut papa, non quidem loquens e sede priuata, sed e cathedra pontificali. Haec sane uia fuisset longe compendiosior, imo et certior. Hoc quidem ignorauit antiquitas. Nam in conciliis legati episcopi Romani sententiam ferebant cum ceteris, et Pontificis sui fidem et sensum exponebant, in quorum sententiam non semper descendebatur, sed multa decernebantur inuitis legatis episcopi Romani, et contra obtestantibus, ut factum in synodo Chalcedonensi, et in Africana.*

(g) Ita Hieronymus, in Gal. V. *Spiritus S. inquit, doctrina est, quae libris Canonicis prodita est, contra quam, si quid statuunt concilia, nefas duco.*

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

- §. I *Barbariei, in religionem inuectae, origo.*
- II *Eiusdem epocha, in Ecclesia occidentali.*
- III *in Ecclesia orientali.*
- IV *amplitudo restricta.*
- V *Hoc loco speciatim considerata proponitur barbaries medii aevi in neglectu Scripturae sacrae conspicua, tanquam fons omnium reliquarum religionis corruptelarum.*
- VI *quae orta est A. ex mutato sermone uernaculo, quo Scriptura S. olim scripta et lecta fuerat.*
- VII *B. ex nouarum uersionum eius uernacularum suppressione, per interdicta Papalia, nominatim Hildebrandi, siue Gregorii VII.*
- VIII *Innocentii III, et Concilii Tolosani.*
- IX *Obtentus huius interdicti uanissimus, et religione Christiana indignissimus, ne scilicet fundamenta eius, in uulgus elata, uilescerent.*
- X *C. speciatim apud clericos et doctores publicos, ex ruditate et ignorantia literarum.*
- XI *D. ex pseudermentia, deprauatione, et illusione Scripturae S. allegorica, qua, ad arbitrium Pontificis Romani iniquissime detorta est.*

- XII *Noua fidei principia, in locum Scripturae S. substituta, cuiusmodi sunt: (I) Traditiones nouae, pro antiquis uenditatae, sigillatim in epistolis Pseudo-decretalibus, praecipuo noui iuris canonici fundamento.*
- XIII *quod uniuersa Ecclesia Christiana uetus ignorauit, et Graeca, ad hunc usque diem, nunquam agnouit.*
- XIV *His tamen epistolis Latini, a medio aeuo, auctoritatem diuinam et canonicam tribuerunt.*
- XV (II) *Ficta Pontificis Romani infallibilitas, eique superstructa suprema fidei articulos constituendi, immutandi, et controuersias de iis decidendi, potestas.*
- XVI (III) *Philosophia corrupta Scholasticorum.*
- XVII (IV) *nouae reuelationes.*
- XVIII *Exempla huius barbariei, usque ad restitutae lucis Euangelicae tempora grassantis.*
- XIX *Reliquiae eiusdem post emendationem sacrorum (I.) in lectione Scripturae S. plebi interdicta.*
- XX (II.) *in potestate eam authentice, et pro lubitu, interpretandi, immutandi, Pontifici Rom. concessa.*
- XXI (III.) *in traditionibus cum Scriptura S. aequatis.*
- XXII (IV.) *in infallibili, quae Pontifici Romano tribuitur, res fidei et religionis constituendi ac decernendi auctoritate, supra Scripturam pariter ac traditiones euecta.*
- XXIII *Barbariei huius confutatio.*
- XXIV *Primum ea secum ipsa pugnat.*
- XXV *Praeterea uoluntati diuinae reuelatae, et tandem etiam constanti ueteris Ecclesiae religioni ac sententiae aduersatur. id quod speciatim demonstratur (A) de lectione Scripturae recens interdicta, contra mandatum Dei,*
- XXVI *et contra morem ac sententiam ueteris Ecclesiae Christianae.*
- XXVII (B) *de contemptu Scripturae Sacrae, quae est (a) medium salutis, ex Dei eam reuelantis intentione,*
- XXVIII *et ex constanti ueteris Ecclesiae sententia.*
- XXIX (b) *principium religionis, ex praescripto Dei, in Veteri Testamento,*
- XXX *ab Ecclesia Israëlitica sancte obseruato.*
- XXXI *et ex institutis Apostolicis, in Nouo Testamento,*
- XXXII *a primitiua Ecclesia Christiana sancte obseruatis: utpote quae soli uerbo Dei fidem et religionem suam superstruebat:*
- XXXIII *traditiones, ut testimonium, minime uero ut principium fidei, Scripturae S. comparandum, uel adaequandum, admittebat:*
- XXXIV *Infalibilem uero Pontificis Romani in rebus fidei auctoritatem, ac decisionem, prorsus ignorabat: imo ne conciliis quidem illam concedebat.*

Jan, Johann Wilhelm,

Diss. theol. qua barbariem medii aevi in contemptu Scripturae S.
conspicuum, veteris ecclesiae religioni pariter ac divinae voluntati
adversam ... proponit

Vitemberga 1721

4 Diss. 3695,7

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10971832-9

VD18 14874806-001